

УЧЕСНИК У ЈАВНОЈ РАСПРАВИ: Милица Лукић- Географски факултет Универзитета у Београду

Редни број	КОМЕНТАР	ОДГОВОР МИНИСТАРСТВА	НОВИ ТЕКСТ ПРОГРАМА
1.	НАЧЕЛНЕ ПРИМЕДБЕ И ПРЕДЛОЗИ		
	<p>Поглавље 5.6. Урбано планирање и урбани развој – предлажем увођење мониторинга термалног комфора на отвореном као једну од мера за ефикаснији одговор на измењене климатске услове у урбаним срединама. Овим Предлогом Програма би требало предложити да се осим увођења мониторинга, уведе и систем информисања шире јавности о термалном комфору, посебно у данима изражене термалне нелагоде.</p> <p>Као неке од институција које могу информисати грађане предлажем: Агенцију за заштиту животне средине (СЕПА) на чијем сајту би се представиле вредности одабраног индекса који описује термални комфор попут извештавања о квалитету ваздуха, као Заводе за јавно здравље.</p>	<p>Одговори на начелне примедбе и предлоге су дати кроз одговоре на предлоге и примедбе у појединостима у даљем тексту.</p>	
	<p>ПРЕДЛОЗИ И ПРИМЕДБЕ У ПОЈЕДИНОСТИМА: Примедба 1: 5.6. Урбано планирање и урбани развој Уврстити праћење термалног комфора на отвореном или ти спољашњег термалног комфора у урбаним срединама у списак мера које су представљене на 37. страни Програма. Такође, осим мониторинга ефекта урбаног острва топлоте чије се разматрање предлаже ради обавештавања јавности и праћења утицаја</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>Увођење мониторинга термалног комфора на отвореном није у директној вези са предметом и облашћу овог Програма – климатским променама.</p>	

<p>на здравље грађана (стр. 38), предложити да се размотри и могућност мониторинга термалног комфора на отвореном, посебно у централним зонама највећих урбаних подручја Републике Србије, где се јављају највеће густине насељености, као и зонама интензивне изградње</p> <p>Образложење:</p> <p>Од почетка настанка и развоја градова они су планирани на тај начин да пруже што боље услове за живот становника. Борба за висок квалитет живота треба обухватити и борбу за одговарајући термални комфор у градовима. Регулација спољашњег термалног комфора данас је отежана услед нагле промене еколошке и морфолошке структуре града изузетно агресивним просторним интервенцијама од стране човека.</p> <p>Основни циљ сваке заједнице јесте креирање таквог простора који ће бити по мери свих становника, град високих перформанси који ће моћи да задовољи потребе грађана, град са очуваном животном средином богат биодиверзитетом и зеленилом, град који пружа подршку унапређењу јавног здравља и безбедности, што коначно доводи до високих стандарда квалитета живота, а што је немогуће очекивати уколико се не посвети довољно пажње изучавању спољашњег термалног комфора чији се утицај прожима кроз низ сектора друштвеног живота.</p> <p>Шта је термални комфор?</p> <p>Постоји више научних дефиниција термалног комфора, међутим најлакше га можемо објаснити као „стање ума којим се којим се изражава (не)задовољство термичким окружењем и процењује се субјективном</p>		
--	--	--

<p>оценом“.</p> <p>Приликом боравка у спољашњој средини човеков организам бива изложен различитим утицајима, а једни од најзначајнијих јесу микроклиматски услови. Како се човек осећа приликом боравка у спољашњој средини има итекако велики утицај на економске активности и радне перформансе запослених, здравље опште популације, квалитет живота, услове становања и др.</p> <p>Када говоримо о микроклими градова, анализирајући не само овај Предлог Програма, већ и друга планска и стратешка документа, стекла сам утисак да се превише често везујемо само за вредности температуре ваздуха или/и одавно урбана острва топлоте.</p> <p>Микроклима градова је много сложенија, не зависи само од једног параметра (температуре), те се и утицај измењених климатских услова на квалитет живота у урбаним срединама не може пратити само коришћењем једног јединог метеоролошког параметра (температуре ваздуха).</p> <p>Термални комфор је много више од анализе температуре ваздуха. У зависности од тога који индекс користимо за одређивање термалног комфора (данас постоји чак око 100 различитих индекса), осим температуре ваздуха, потребни су нам и подаци о брзини ветра, ваздушном притиску, релативној влажности ваздуха, напону водене паре, облачности, висина сунца, радијантној температури (температура површина које окружују човека), итд.</p> <p>Осим тога, на спољашњи термални комфор</p>		
--	--	--

<p>урбаних средина директно и индиректно утичу и антропогени фактори попут: интензивне урбанизације, високих густина насељености, индустрије, великих инфраструктурних коридора и комерцијалних зона, недостатка јавних и осталих зелених површина, загађење ваздуха (присуство аеросола, гасова са ефектом стаклене баште) итд.</p> <p>Комбинацијом различитих улазних података и анализом термалног комфора добијамо далеко прецизнију слику о микроклиматском простору у ком смо смештени, те и прецизнију слику како се на услове који се евидентно мењају прилагодити.</p> <p>Зашто нам је спољашњи термални комфор у градовима важан?</p> <p>Уколико сте икада отворили неки просторни или урбанистички план, вероватно сте приметили да се клима представља једнодимензионално, као скуп неких вредности и параметара које су током оређеног времена измерене на одређеном простору.</p> <p>Дескриптивно, без дубоке и детаљне анализе на који начин ти параметри одређују квалитет живота у граду.</p> <p>У данашњем контексту када последице климатских промена готово свакодневно осећамо на својој кожи, планери и урбанисти, али и сви други који учествују у креирању јавних политика урбаног развоја морају променити поглед на микроклиму градова.</p> <p>Термални комфор се готово уопште не разматра у домаћој пракси просторног и урбанистичког планирања, и ако је наука последњих година и деценија итекако доказала његову неопходност</p>		
---	--	--

<p>у одрживом урбаном планирању.</p> <p>Анализа термалног комфора на отвореном мора постати саставни део планова који одређују како ће наши градови и насеља изгледати у будућности, јер без тог аспекта, не знам да ли је уопште могуће прилагодити се животу у средини која се тако брзо мења.</p> <p>Микроклиматске карактеристике града и спољашњи термални комфор треба посматрати као важне планерско-урбанистичке услове приликом планирања и управљања урбаним подручјем. Примера ради, посебно код планирања зона лечилишта, односно делова града где се налазе болнице, породилишта, клинчки центри, тј. Објекти здравствене заштите где корисници и запослени проводе доста времена. Планирање таквих делова града захтева функционално обједињавање и климатских и урбанистичких аспеката како би се регулисале екстремне вредности метеоролошких параметара. Уколико се томе не приступи на адекватан начин, неповољан спољашњи термални комфор може знатно оптеретити опоравак корисника здравствених установа. Такође, с обзиром да је град „жив организам“ и његова физиономија се непрестано мења услед ширења града, повлачења зелених површина зарад изградње нових објеката, врло је вероватно да ће се током времена микроклиматски услови локације мењати.</p> <p>Исто важи када говоримо о зонама школа, предшколских установа, домова за стара лица, о зонама где су смештени објекти намењени спорту и рекреацији. Такође, комбинација ове две категорије услова (микроклиматских и</p>		
--	--	--

<p>планерско-урбанистичких) од велике је важности и за планирање зона комерцијалних и индустријских делатности, туризма и угоститељства, и напослетку зона становања, посебно у зонама густо изграђених вишеспатница, објеката колективног становања у централним градским подручјима.</p> <p>Због свега наведеног питање спољашњег термалног комфора у урбаним срединама постало је предмет бројних истраживања, која су спроведена током протекле две деценије (како у свету, тако и код нас, списак научних радова и студија налазе се у прилогу).</p> <p>Спољашњи термални комфор поседује велики потенцијал као инструмент ефикасније политике прилагођавања на измењене климатске услове и одрживог урбаног планирања.</p> <p>Применом различитих биометеоролошких и термофизиолошких индекса којима се одређује спољашњи термални комфор може се допринети бржем, бољем, ефикаснијем и адекватнијем одговору на измењене климатске услове који су посебно изражени у урбаним срединама.</p> <p>Шта ако не обратимо пажњу на термални комфор?</p> <p>Замислите да цео дан радите или се школујете у делу града који одликује неповољан термални комфор, а након напорног дана одлазите свом дому, који се такође налази на локацији са неповољним термалним комфором. То значи да је ваше тело заправо изложено константном топлотном стресу ком мора изнова и изнова да се прилагођава. Понекада тело не може да</p>		
---	--	--

<p>издржи такав физиолошки и метаболички напор, што и резултује већем броју смртних случајева током летњих месеци када је термални комфор најнеповољнији (студија топлотног таласа из 2007.године и наглог пораста броја смртних случајева.</p> <p>Модели на основу којих као излазне податке добијамо вредности индекса који опсују термални комфор, пружају нам увид у то како се дати услови манифестују на наше здравље: да ли постоји опасност од дехидрације, каквом термичком стресу и оптерећењу је изложен наш организам, да ли постоји опасност од озбиљнијих стања попут несвестице, топлотног удара или смрзавања (ако говоримо о зимском периоду).</p> <p>Термални комфор може бити неповољан и у данима када температуре нису рекордне, јер зависи од комбинације више метеоролошких и других параметара. Нпр. неповољна комбинација температуре и влажности ваздуха (тзв. „осећај спарине) уз одсуство струјања ваздуха и смањене брзине ветра у деловима града који су густо изграђени, где је отежано проветравање, итекако може угрозити осетљиве групе: раднике на отвореном, хроничне болеснике, труднице, децу.</p> <p>Уколико занемаримо ово, директним и индиректним путем доводимо у питање добробит читаве заједнице.</p> <p>Случај Београд – како научници оцењују термални комфор у највећем урбаном центру Србије?</p> <p>За оцену термалног комфора користе се различити индекси (као што је већ и поменуто),</p>		
--	--	--

<p>који комбинују више метеоролошких и физиолошких параметара, од којих је у Европи један од Најпримењиванијих Универзални Термални Климатски Индекс (УТЦИ).</p> <p>Ако сагледамо резултате индекса УТЦИ за период 1991-2020.година, можемо приметити не само да вредност индекса расте, већ и да су 4 од 5 година са највишим годишњим вредностима овог индекса забележене у периоду 2015-2020, без обзира да ли говоримо о јутарњим, вечерњим, средњедневним, максималним или минималним мерењима.</p> <p>Раст вредности индекса значи да је термална нелагода приликом боравка на отвореном све учесталија, како у јутарним часовима, тако и у вечерњим, а наравно подневним и поподневним, посебно током летњих месеци, када се и бележе највише вредности.</p> <p>Лета у Београду се показују као најнеповољнија у погледу термалне нелагоде, посебно у јулу и августу, где се последњих година (2015-2020) бележи све већи број дана када комбинација метеоролошких параметара и услова локалне средине резултују највишим категоријама термалног стреса: снажног, веома снажног и екстремног термалног стреса који изазивају најснажнији физиолошки одговор, те значајно исцрпљују наша тела.</p> <p>Максималне вредности летње термалне (не)лагоде у Београду током периода 1991-2020.година расле су 0.068°C на годишњем нивоу, док за минималне вредности тај тренд износи $0.081^{\circ}\text{C}/\text{год}$.</p> <p>Нису само лета у Београду која се мењају у погледу термалног комфора, већ и преостала годишња доба. Позитиван тренд раста бележи се</p>		
---	--	--

<p>и током зимских месеци, те зиме постају све блаже. Када сагледамо овај 30-то годишњи период, током зиме 2019/20 забележене су највише вредности термалног комфора на отвореном, тренд износи 0.07°C/год.</p> <p>Све ово указује да постоје реалне индиције да ће термални комфор у српској престоници бити још неповољнији у годинама које нам следе, као и да уколико се мере адаптације и митигације на климатске промене не почну активније спроводити у блиској будућности, јавно здравље грађана Београда наћиће се пред озбиљном претњом.</p> <p>Неке од научних референци које се баве испитивањем термалног комфора на отвореном на простору Србије:</p> <p>Bajšanski, I. (2016). Algoritam za poboljšanje termalnog komfora u urbanoj sredini. Doktorska disertacija. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, Fakultet tehničkih nauka, Departman za Arhitekturu.</p> <p>2) Милошевић, Д. (2018). Примена и процена класификационог система локалних климатских зона помоћу аутоматизованог модела и биоклиматских анализа. Докторска дисертација. Нови Сад: Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Департман за географију, туризам и хотелијерство.</p> <p>3) Basarin, B., Lukić, T., Matzarakis, A. (2016). Quantification and assessment of heat and cold waves in Novi Sad, Northern Serbia. International Journal of Biometeorology, 60 (1), pp 139-150, https://doi.org/10.1007/s00484-015-1012-z</p>		
--	--	--

4) Basarin, B., Lukić, T., Mesaroš, M., Pavić, D., Djordjević, J., Matzarakis, A. (2017). Spatial and temporal analysis of extreme bioclimatic conditions in Vojvodina, Northern Serbia. *International Journal of Climatology*, 38 (1), pp 142-157, <https://doi.org/10.1002/joc.5166>

5) Pecelj, M., Lukić, M., Filipović, D., Protić, B., Bogdanović, U. (2020). Analysis of the Universal Thermal Climate Index during heat waves in Serbia. *Nat. Hazards Earth Syst. Sci.*, 20, pp 2021–2036, <https://doi.org/10.5194/nhess-20-2021-2020>

6) Lukić, M., Đurić, D. (2023). Thermal comfort in Belgrade, Serbia: UTCI-based seasonal and annual analysis for the period 1991-2020. *Archives for Technical Sciences*, No. 28 (1), ISSN 223 -0046, pp 77-88, <http://dx.doi.org/10.59456/afts.2023.1528.077>

7) Lukić, M., Pecelj, M., Protić, B., Filipović, D. (2019). An evaluation of summer discomfort in Niš (Serbia) using Humidex. *Journal of Geographical Institute “Jovan Cvijic” SASA*, 69 (2), pp 109-122, <https://doi.org/10.2298/IJGI1902109L>

8) Lukić, M. (2019). An analysis of the influence of air temperature and humidity on outdoor thermal comfort in Belgrade (Serbia) using a simple heat index. *Archives for Technical Sciences*, No. 21 (1), pp 75-84, <http://dx.doi.org/10.7251/afts.2019.1121.075L>

9) Lukić, M., Filipović, D., Pecelj, M., Crnogorac, Lj., Lukić, B., Divjak, L., Lukić, A., Vučićević, A.

(2021). Assessment of Outdoor Thermal Comfort in Serbia's Urban Environments during Different Seasons. Atmosphere, 12, 1084, ISSN: 2073-4433, <https://doi.org/10.3390/atmos12081084>

10) Dunjić, J. (2019). Outdoor Thermal Comfort Research in Urban Areas of Central and Southeast Europe: A Review. Geographica Pannonica, 23 (4), pp 359-373, <https://doi.org/10.5937/gp23-24458>

11) Lukić, M., Milovanović, J. (2020). UTCI based assessment of urban outdoor thermal comfort in Belgrade, Serbia. Proceedings of the SINTEZA 2020 – International Scientific Conference on Information Technology and Data Related Research. Belgrade: Singidunum University, pp 70-77, <https://doi.org/10.15308/Sinteza-2020-70-77>, ISBN 978-86-7912-735-8

12) Stanojević, G., Stojićević, J., Spalević, A., Kokotović, V. (2014). Impact of Heat waves on daily mortality in Belgrade. Environmental Hazards 13 (4), pp 329 342, <https://doi.org/10.1080/17477891.2014.932268>

13) Malinović-Milićević, S., Petrović, M.D. & Radovanović, M.M. Evaluation of outdoor thermal comfort conditions: evidence from the Serbian major ski resort over the last 30 years. Int J Biometeorol 67, 807 819 (2023). <https://doi.org/10.1007/s00484-023-02456-w>

14) Savić, S., Geletič, J., Milošević, D., Lehnert, M. (2020). Analysis of land surface temperatures in the "Local climate zones" of Novi Sad (Serbia). Bulletin of the Serbian geographical society, 100 (1), pp 41 50, <https://doi.org/10.2298/GSGD20010>

[41S](#)

15) Lukić, M., Lukić, A. (2022). Outdoor thermal comfort as an indicator of the "Belgrade Green City" concept – advantages and applications. Proceedings of the 4th International Conference on Urban Planning – ICUP 2022. Niš: University of Niš – Faculty of Civil Engineering and Architecture, pp 173-180, ISBN 978-86 88601-74-0

16) Pecelj, M., Matzarakis, A., Vujadinović, M., Radovanović, M., Vagić, N., Đurić, D., Cvetković, M. (2021). Temporal Analysis of Urban-Suburban PET, mPET and UTCI Indices in Belgrade (Serbia). Atmosphere, 12 (7), 916, <https://doi.org/10.3390/atmos12070916>

17) Pecelj, M., Blažejczyk, A., Vagić, N., Ivanović P. (2021). The assessment of human bioclimate of Vranje health resort (Serbia) based on Universal Thermal Climate Index (UTCI) with the focus on extreme biothermal conditions. Geographia Polonica (2021) vol. 94, iss. 2, pp 201-222. <https://doi.org/10.7163/GPol.0201>

18) Milošević, D., Dunjić, J., Savić, S. (2023). Outdoor thermal comfort conditions in diverse urban spaces of Novi Sad (Serbia): application of Mobile Micrometeorological Carts (MMCs). Conference: 11th International Conference on Urban Climate - ICUC11.

19) Milošević, D., Savić, S., Dunjić, J. (2023). Nature-based cooling potential quantified using Mobile Micrometeorological Carts (MMCs) in Novi Sad (Serbia). Conference: 11th International Conference on Urban Climate - ICUC11.

<p>20) Savić, S. et al. 2023. Comparison of thermal conditions in different intra-and inter-urban structures of different Balkan cities during the summer period. Conference: International Conference on Hydro-Climate Extremes and Society.</p> <p>21) Dunjić, J., Savić, S., Milošević, D. (2023). Cooling effect of evaporative misters in outdoor urban settings: Case study of Novi Sad, Serbia. Conference: 23rd International Congress of Biometeorology, Tempe, Arizona, USA.</p> <p>22) Milošević, D., Dunjić, J., Stojšavljević, R. et al. Analysis of long- and short-term biometeorological conditions in the Republic of Serbia. Int J Biometeorol 67, 1105–1123 (2023). https://doi.org/10.1007/s00484-023-02482-8</p> <p>23) Milošević, D., Savić, S., Arsenović, D. et al. (2020). Analysis of Human Thermal Comfort in Central European city during summer of 2015: A case of Novi Sad (Serbia). Bulletin of the Serbian Geographical Society, 100 (1), pp 31-39. https://doi.org/10.2298/GSGD2001031M</p> <p>24) Pecelj, M.M. (2019) Bioclimatic features of the health spa resorts in the Republic of Srpska- Climatic-Medical-Health aspect. Monograph. Belgrade: Association of Spatial Planners of Serbia, p.125. ISBN: 978-86-87857-07-0</p> <p>25) Đukić, A., Đekić, J., Mitković, P. (2017). Termalni komfor na gradskom trgu građenom u drugoj polovini 20. veka: na primeru Niša i Leskovca. Naučno-stručni simpozijum Energetska</p>		
--	--	--

	<p>efikasnost ENEF 2017, Banja Luka.</p> <p>26) Filipovic, L., Djurdjevic V., (2023). Spatio-temporal Analysis of the Urban Heat Island in Belgrade Using Urban Climate Model Data. International Conference on Hydro-Climate Extremes and Society, Jun, 27-30 2023, University of Novi Sad, Serbia</p>		
<p>УЧЕСНИК У ЈАВНОЈ РАСПРАВИ: Драган Ранђеловић - Друштво младих истраживача Бор/ Марко Вукомановић - Зелена листа Србије и њене чланице, Друштво младих истраживача Бор, Виллаге Бор, Грађанска читаоница Европа Бор, Зелени путокази Рашка, Моравски орашак Трстеник, Центар за децу и омладину Врњачка Бања, Инжењери заштите животне средине Нови Сад, ОИ Завичај Врање, ПЕУ Рас Нови Пазар, ЕПУС Ваљево</p>			
Редни број	КОМЕНТАР	ОДГОВОР МИНИСТАРСТВА	НОВИ ТЕКСТ ПРОГРАМА
2.	НАЧЕЛНЕ ПРИМЕДБЕ И ПРЕДЛОЗИ		
	<p>Друштво младих истраживача Бор, непосредно, преко својих представника у радној групи са припрему Програма и преко савеза ОЦД Зелена листа Србије, дало је своје предлоге у току консултација о радној верзији Програма. Са задовољством оцењујемо да је већина предлога који се односе на здравље, улогу локалних самоуправа и организација цивилног друштва прихваћена и уграђена у текст предлога Програма.</p> <p>Међутим остало је још простора за унапређење предлога Програма прилагођавања на измењене климатске услове управо на наведеним питањима те у наредном делу о појединостима дајемо нове предлоге и потребна образложења. Посебно се то односи на улогу локалних самоуправа јер се овако стиче утисак да је предност дата секторском приступу на</p>	<p>Одговори на начелне примедбе и предлоге су дати кроз одговоре на предлоге и примедбе у појединостима у даљем тексту.</p>	

<p>националном нивоу а не и на појачавању активности на локалном нивоу.</p> <p>Посебно истичемо потребу усаглашавања са Интегрисаним националним енергетским и климатским планом, који се такође налази у процесу израде (завршена јавна расправа о нацрту). Овај план обухвата стање и мере у области управљања отпадом у контексту климатских промена, што није посебно обухваћено Предлогом плана прилагођавања измењеним климатским условима. ИНЕКП наводи мере везане за смањење биоразградивих компоненти отпада одложених на депоније и преусмеравање 65% биоразградивог отпада са депонија, већи ниво рециклирања, већи проценат комуналног отпада који се обрађује коришћењем биолошког третмана, коришћење целокупне количине метана (CH₄) настале из свих одложених количина отпада који заврши на санитарним депонијама, промовисање компостирања, како на централном нивоу, тако и у домаћинствима, унапређење прераде и отпуштања отпадних вода и др.</p>		
<p>Примедба 1:</p> <p>5. Анализа утицаја климатских промена и препоруке за прилагођавање,</p> <p>5.1. Здравље и безбедност људи, Табела 3. Утицаји климатских промена у области здравља и безбедности људи.</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Ред „Недостатак воде/влаге”, колону „Утицаји“ допинити: појава заразних болести због погоршања услова хигијене.</p> <p>Образложење:</p>	<p>Предлог се прихвата</p>	<p>Ред „Недостатак воде/влаге”, колона „Утицаји“ допуњена: појава заразних болест и због погоршања услова хигијене.</p>

	<p>Услед недостатка воде погоршавају се хигијенски услови што погодује ширењу заразних болест. Овај утицај климатских промена веома је битан и неопходно је разматрати његов утицај на здравље људи.</p>		
	<p>Примедба 2. 5. Анализа утицаја климатских промена и препоруке за прилагођавање, 5.1. Здравље и безбедност људи, Табела 4. Групе популације које су рањиве на климатске промене и њихове карактеристике. Уколико појединац спада у више ових група, његова рањивост је већа</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Ред „Сиромашна популација“, колону „Карактеристике“, допунити: Посебно висок степен угрожености старачких домаћинстава у планинским селима,</p> <p>Образложење: У планинским селима је висок степен угрожености сиромашних старачких домаћинстава која живе од пољопривреде и они су најрањивија група због климатских промена. Живе од пољопривредне и сточарске производње која је подложна суши и поплавама, услед суше хемају довољно воде за наводњавање, напајање животиња и пиће, недоступне су им правремене информације, недоступна им је здравствена заштита, најчеће и правремена интервенција служби спашавања и збрињавања у време временских непогода.</p>	<p>Предлог се прихвата.</p>	<p>Ред „Сиромашна популација“, колона „Карактеристике“, допуњена: Посебно висок степен угрожености старачких домаћинстава у планинским селима</p>

<p>Примедба 3: 5. Анализа утицаја климатских промена и препоруке за прилагођавање, 5.1. Здравље и безбедност људи, Табела 4. Групе популације које су рањиве на климатске промене и њихове карактеристике. Уколико појединац спада у више ових група, његова рањивост је већа</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Ред „Радници на отвореном“, колону карактеристике, допунити: Непогодна квалификациона структура.</p> <p>Образложење: Потребно је ревидирати одредбе о процени ризика послова на отвореном и при утврђивања степена угрожености, ограничења за рад и мера превентивне заштите дефинисати и услове у погледу квалификација радника који могу обављати такве послове у екстремним временским условима.</p>	<p>Предлог се не прихвата.</p> <p>Предметни проблем би постојао и без климатских промена, а Програм се бави искључиво питањима у вези са климатских променама.</p>	
<p>Примедба 4: 5. Анализа утицаја климатских промена и препоруке за прилагођавање, 5.1. Здравље и безбедност људи, Табела 5. Препоручене мере које је потребно спровести ради повећања отпорности становника Републике Србија на климатске промене, односно мера за смањење рањивости у будућим климатским условима а тиме смањења ризика и мера за повећање брзине опоравка.</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Ред „Повећати спремност становника на екстремне временске услове и друге климатске опасности“, колону „Начин спровођења“</p>	<p>Предлог се не прихвата.</p> <p>Исти је већ садржан у оквиру ове мере.</p>	

<p>допунити: “На локалном нивоу правовремено организовати активности за смањивање ризика“ тако да гласи На локалном нивоу оспособити локалну заједницу и организовати активности на раном препознавању ризика, обавештавању и едуковању сзановништва за реаговање у случају опасности и примене личних мера заштите.</p> <p>Образложење: За правремено предузимање мера и активности смањења ризика није довољна само организација већ и способност за препознавање ризика, правовремено обавештавање и оспособљеност становника да предузму мере самозаштите.</p>		
<p>Примедба 5: 5. Анализа утицаја климатских промена и препоруке за прилагођавање, 5.1. Здравље и безбедност људи, Табела 5. Препоручене мере које је потребно спровести ради повећања отпорности становника Републике Србија на климатске промене, односно мера за смањење рањивости у будућим климатским условима а тиме смањења ризика и мера за повећање брзине опоравка.</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Ред „Унапредити капацитете других служби за реаговање у ванредним ситуацијама, колону “Начин спровођења“, допунити: Стимулисати формирање добровољних организација за пружање прве помоћи, спашавање и евакуацију у локалним заједницама и оспособити их за деловање у хитним случајевима.</p> <p>Образложење: Непосредно ангажовање становника на</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>Мером Програма бр 24 као и мера 1.12 Акционог плана предвиђено је утврђивање методологије за праћење стања и процену рањивости становништва са предлогом мера прилагођавања, те ће се предметни примедба, анализирати у оквиру исте.</p>	

<p>угроженом подручју је од суштинског значаја за помоћ и спашавање у ванредним ситуацијама. Искуство показује да је управо такво анагажовање спасило бројне животе те је неопходно стимулисати формирање добровољних друштава и оспособити их за пружање помоћи до доласка професионалних служби.</p>		
<p>Примедба 6: Назив поглавља 5. Анализа утицаја климатских промена и препоруке за прилагођавање, 5.1. Здравље и безбедност људи, Табела 5. Препоручене мере које је потребно спровести ради повећања отпорности становника Републике Србија на климатске промене, односно мера за смањење рањивости у будућим климатским условима а тиме смањења ризика и мера за повећање брзине опоравка.</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Ред „ Заштити раднике на отвореном“, колону „Начин спровођења“, допунити Иновирати програме обуке запослених за пружање прве помоћи у случајевима екстремних климатских појава.</p> <p>Образложење: Послодавац је обавезан да донесе програм обуке и обучи запослене за безбедан и здрав рад; Ти програми, најчешће не садрже обуку о мерима заштите у екстремним временским условима, те одговарајуће подзаконске акте које регулишу област обуке запослене, треба иновирати и допунити обавезом послодавца да у конкретне програме уврсте и обуку о безбедном раду у условима климатских промена.</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>Мером Програма бр 24 као и мера 1.12 Акционог плана предвиђено је утврђивање методологије за праћење стања и процену рањивости становништва са предлогом мера прилагођавања, те ће се предметни примедба, анализирати у оквиру исте</p>	

<p>Примедба 7: Назив поглавља 5. Анализа утицаја климатских промена и препоруке за прилагођавање, 5.1. Здравље и безбедност људи, Табела 5. Препоручене мере које је потребно спровести ради повећања отпорности становника Републике Србија на климатске промене, односно мера за смањење рањивости у будућим климатским условима а тиме смањења ризика и мера за повећање брзине опоравка.</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Ред „Повећати едукацију и информисаност деце и младих“, колону „Начин спровођења“, одредбу „Израдити и спровести програме за едукацију деце и младих о климатским променама, климатским опасностима, утицајима“. Допунити: поступањима у екстремним приликама и мерама личне заштите.</p> <p>Образложење: Није довољно познавање климатских опасности и утицаје већ је основни циљ да деца и млади буду обучени како да поступе и шта могу да учине ради своје личне безбедности.</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>Мером Програма бр 24 као и мера 1.12 Акционог плана предвиђено је утврђивање методологије за праћење стања и процену рањивости становништва са предлогом мера прилагођавања, те ће се предметни примедба, анализирати у оквиру исте</p>	
--	---	--

<p>Примедба 8: Назив поглавља 5. Анализа утицаја климатских промена и препоруке за прилагођавање, 5.1. Здравље и безбедност људи, Табела 5. Препоручене мере које је потребно спровести ради повећања отпорности становника Републике Србија на климатске промене, односно мера за смањење рањивости у будућим климатским условима а тиме смањења ризика и мера за повећање брзине опоравка.</p> <p>Предлог за измену и/или допуну : Ред „Проширити знање о рањивости и ризицима у вези здравља и безбедности људи“, колону „Начин спровођења“ изменити тако да гласи: „Јачати капацитете да локалне самоуправе и организације имају капацитета и потенцијално обавезу да спроведу процене рањивости и ризика становништва на локалном нивоу и са већим нивоом детаља и да планирају и спроведу приоритетне мере адаптације“.</p> <p>Образложење: Није довољно омогућити локалним самоуправама да се организују већ са националног нивоа предузети мере јачања капацитета локалних самоуправа да процене ризике и рањивост становника на сваком делу своје територије. Локалне самоуправе, тренутно, немају довољно знања, средстава и нису организационо спремне за то те је неопходно дефинисати систем за јачање њихових капацитета.</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>Мером Програма бр 24 као и мера 1.12 Акционог плана предвиђено је утврђивање методологије за праћење стања и процену рањивости становништва са предлогом мера прилагођавања, те ће се предметни примедба, анализирати у оквиру исте</p>	
--	---	--

<p>Примедба 9: Назив поглавља 6. Жељена промена (визија) и општи и посебни циљеви Програма, 6.1. Општи циљ Програма, Табела 14. Дефиниција општег циља Програма, показатељ за његово праћење, почетна вредност и циљана вредност.</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Ред “Повећање капацитета за остваривање веће отпорности на климатске промене ради побољшања добробити људи, привреде и животне средине.” колона „Показатељ (ниво утицаја)”, изменити тако да гласи: А) Број формираних и оспособљених јавних служби за праћење климатских промена и прогнозу последица, Б) Број формираних и оспособљених јавних служби у локалним заједницама за израду и примену локалних докумената јавне политике о климатским променама</p> <p>Образложење: Показатељ не може бити проценат испитаника (то апсолутно није никакав показатељ). Повећање капацитета може се мерити оспособљеношћу јавних служби које се баве климатским променама, као и број и оспособљеност служби (реферата) у јединицама локалних управа које се баве израдом и реализацијом локалних докумената јавне политике о прилагођавању климатским променама.</p>	<p>Предлог се не прихвата.</p> <p>Показатељ општег циља је изабран тако да пружи информацију о основи за успешан процес прилагођавања на измењене климатске услове, а то је свест да постоји опасност. Индикатор за праћење је изабран по могућностима да се добије релевантна информација о општем стању друштва у погледу свести о опасностима, док индикатори за посебне циљеве дају друге показатеље о успешности Програма.</p>	
--	---	--

<p>Примедба 10: Назив поглавља 6. Жељена промена (визија) и општи и посебни циљеви Програма, 6.2. Посебни циљеви Програма, Табела 15. дефиниције четири посебна циља Програма, показатеља за њихово праћење, почетих и очекиваних вредности на крају трајања Програма и извор података за праћење показатеља.</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Ред: Повећање свести, унапређење знања и разумевања утицаја климатских промена и њихових последица, колона „Индикатор” допунити: Г) Број припремљених програма за унапређење и иновирање знања и разумевања, Д) Број реализованих програма, Е) Број припремљених информативно образовних материјала за едукацију јавности</p> <p>Образложење: Број прегледа Дигиталног атласа је индикатор пасивног приступа јер ће атлас посећивати стручна јавност и мали број грађана. Студије, приручници и методологије су намењене стручној јавности. Потребна је едукација најшире јавности и едукација запослених у различитим службама локалних управа за израду и примену докумената јавне политике о прилагођавању климатским променама.</p>	<p>Предлог се не прихвата.</p> <p>Индикатори прате мере које се спроводе. Едукације зависе од материјала који постоји са едукацију, овај циљ обезбеђује материјал за едукацију и спроводи едукацију оних који имплементирају знање или врше даље едукацију.</p> <p>А) Број посета Дигиталном Атласу климе (https://atlas-klime.eko.gov.rs/) Образложење индикатора: Овај индикатор је показатељ проширивања употребе података о осмотреним и будућим климатским променама. Употреба ових података представља предуслов да стручна и научна јавност укључи климатске промене у своје анализе, процене и истраживања. Подаци могу бити коришћени и у оквиру напреднијих активности у просвети, али се у периоду трајања Акционог плана не очекује већинска употреба у оквиру основног и средњег образовања, због недовољно расположивог материјала за едукацију наставног особља. У току Акционог плана очекује се да ће у највећој мери употреба података бити у оквиру академског образовања и научних истраживања. Из овог разлога очекивана вредност у завршној години Акционог плана (2026. години) износи број већи од 1000, који обухвата око 10% истраживача у Републици Србији.</p> <p>Б) Број студија и приручника Образложење индикатора: Број израђених студија и приручника се</p>	
--	---	--

	<p>прати као показатељ израђених комплетних објављених материјала који служе проширивању знања и едукацији о климатским променама и утицајима и потребним мерама прилагођавања.</p> <p>Начин праћења: У овај индикатор улазе само израђени материјали у оквиру мера под посебним циљем 1 Програма.</p> <p>В) Број методологија</p> <p>Образложење индикатора: Број израђених методологија се прати као показатељ развоја притупа у проценама утицаја климатских промена, односно рањивости и ризика, и начина обавештавања, за секторе и системе где до сада није рађена оваква процена због недостатка интердисциплинарне сарадње и недостатка података или подаци о климатским променама нису укључени у активности где је то неопходно. Овај индикатор показује неопходан међукорак у даљем спровођењу студија, променама регулатива, других методологија за процену, развоја система праћења и обавештавања, итд.</p> <p>Начин праћења: У овај индикатор улазе само израђене методологије за које се очекује да ће у даљем трајању програма бити коришћене у активностима потребним за даље спровођење Програма</p>	
--	---	--

<p>Примедба 11: Назив поглавља 6. Жељена промена (визија) и општи и посебни циљеви Програма, 6.2. Посебни циљеви Програма, Табела 15. дефиниције четири посебна циља Програма, показатеља за њихово праћење, почетих и очекиваних вредности на крају трајања Програма и извор података за праћење показатеља.</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Ред „Успостављање и јачање капацитета за системско спровођење процеса прилагођавања на измењене климатске услове од националног до локалног нивоа”, колона „Индикатор“ допунити: А) Број закона и подзаконских аката који су измењени и допуњени, Б) Број локалних заједница које су донеле програма прилагођавања, В) Број формираних служби/реферата за праћење промена у локалним заједницама</p> <p>Образложење: Примена Програма прилагођавања климатским променама може се реализовати само изменама и допунама закона о просторном планирању, енергетици, водопривреди, пољопривреди, шумарству, здравству, стратешкој процени утицаја на животну средину, процени утицаја на животну средину и подзаконских аката и др. Зато је потребно приступити допуни ових закона и припадајућих подзаконских аката како би се створиле законске обавезе примене овог Програма.</p> <p>Такође, потребно је обавезати локалне заједнице да сачине своје програме јер све што се</p>	<p>Предлог се не прихвата</p> <p>Индикатор наведен у Програму се односи на све документе јавних политика у секторима обухваћених Програмом, те одговара захтевима истог.</p>	
--	--	--

<p>предузима се предузима у локалним заједницама и питања прилагођавања климатским променама локалне заједнице треба да уграде у своје просторне и урбанистичке планове, стратешка докумената развоја и у плановима и програмима.</p> <p>Да би се то урадило неопходно је формирати реферате/ службе у локалним зајединцама које ће се бавити овом облашћу.</p>		
<p>Примедба 12: Назив поглавља 6. Жељена промена (визија) и општи и посебни циљеви Програма, 6.2. Посебни циљеви Програма, Табела 15. дефиниције четири посебна циља Програма, показатеља за њихово праћење, почетих и очекиваних вредности на крају трајања Програма и извор података за праћење показатеља.</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Ред „Повећање отпорности на климатске промене критичне инфраструктуре и природних ресурса”, колона „Индикатори“, допунити: Број развојних пројеката локалних заједница при чијем су планирању, односно изградњи и одржавању узете у обзир климатске промене</p> <p>Образложење: Поред праћења националних капиталних пројекта неопходно је праћење локалних пројекта који се баве питањима прилагођавања климатским променама и превентивним мерама и санацији последица промена а који су од значаја за безбедност и квалитет живота грађана у њима.</p>	<p>Предлог се не прихвата</p> <p>Индикатор наведен у Програму се односи на све капиталне пројекте, те одговара захтевима истог.</p>	
<p>Примедба 13: Назив поглавља 7. Мере прилагођавања на</p>	<p>Предлог се не прихвата</p>	

<p>измењене климатске услове предложене за спровођење у току трајања Програма, Табела 16. Мере прилагођавања на измењене климатске услове које се предлажу за спровођење у току трајања овог Програма (група, назив, број посебног циља програма коме припадају, опис мере) са наведеним кључним институцијама за њихово спровођење, партнерима и заинтересованим странама.</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: У МЕРЕ ОД ОПШТЕГ ЗНАЧАЈА 1. Праћење спровођења мера са користима у процесу прилагођавања на измењене климатске услове при укључивању зелених аспеката у документа јавних политика Посебан циљ 2 допунити: Измене и допуне закона и подзаконских аката са правима и обавезама планирања и спровођења мера прилагођавања климатским променама.</p> <p>Образложење : Неопходно је створити законску обавезу за мултисекторски приступ примени Програма што се не може постићи ако су предходно поменути законима не угради питање климатских промена.</p>	<p>Предметна мера се односи на све документе јавних политика у секторима обухваћених Програмом, а измене закона и подзаконских аката могу следити из истих.</p>	
---	---	--

<p>Примедба 14: Назив поглавља 7. Мере прилагођавања на измењене климатске услове предложене за спровођење у току трајања Програма, Табела 16. Мере прилагођавања на измењене климатске услове које се предлажу за спровођење у току трајања овог Програма (група, назив, број посебног циља програма коме припадају, опис мере) са наведеним кључним институцијама за њихово спровођење, партнерима и заинтересованим странама.</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: У МЕРЕ ОД ОПШТЕГ ЗНАЧАЈА 1. Праћење спровођења мера са користима у процесу прилагођавања на измењене климатске услове при укључивању зелених аспеката у документа јавних политика Посебан циљ 2 допунити у делу „Заинтересоване стране“ додавањем: локалне самоуправе и организације цивилног друштва</p> <p>Образложење: Укључивање зелених аспеката је битно и за јавне политике локалних заједница а такође и за деловање организација цивилног друштва као субјеката креирања и спровођења еколошких и других јавних политика (Архуска конвенција)</p>	<p>Предлог се прихвата</p>	<p>У делу „Заинтересоване стране“ допуна: јединице локалне самоуправе и организације цивилног друштва</p>
<p>Примедба 15: Назив поглавља 7. Мере прилагођавања на измењене климатске услове предложене за спровођење у току трајања Програма, Табела 16. Мере прилагођавања на измењене климатске услове које се предлажу за спровођење у току трајања овог Програма (група, назив, број посебног циља програма коме припадају, опис мере) са наведеним кључним институцијама за њихово спровођење, партнерима и</p>	<p>Предлог се не прихвата</p> <p>Јединице локалне самоуправе нису у обавези да израђују своје програме прилагођавања на измењене климатске услове.</p>	

	<p>заинтересованим странама.</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Допунити мером 3а), Посебан циљ 1.: Мера подразумева да ће се до краја 2023. године, од стране Министарства финансија изградити методологија којом ће се дефинисати систем подстицаја и суфинасирања локалних заједница за израду и реализацију програма прилагођавања климатским променама.</p> <p>Образложење: Локалне заједнице организационо, кадровски и финансијски нису спремне за примену Програма нити за израду сопствених програма. О потреби организационог и кадровског јачања локалних заједница је указано у предходним предлозима. Потребно је финансијски симулисати и подржати локалне заједнице за израду и реализацију сопствених програма што захтева и припрему посебне методологије.</p>		
	<p>Примедба 16: Назив поглавља 7. Мере прилагођавања на измењене климатске услове предложене за спровођење у току трајања Програма, Табела 16. Мере прилагођавања на измењене климатске услове које се предлажу за спровођење у току трајања овог Програма (група, назив, број посебног циља програма коме припадају, опис мере) са наведеним кључним институцијама за њихово спровођење, партнерима и заинтересованим странама.</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Ред „4. Развој програма истраживања у области прилагођавања на измењене климатске услове</p>	<p>Предлог се не прихвата</p> <p>Мера се не односи на јединице локалне самоуправе, већ на развој науке и истраживања.</p>	

<p>Посебан циљ 1, Обезбеђивање потребних капацитета за остваривање повећаних потреба за правовремено информисање о климатским и временским условима“, допунити: Мера подразумева јачање капацитета локалних заједница за правовремено обавештавање у локалним заједницама о екстремним климатским променама.</p> <p>Образложење: Неопходно је обезбедити капацитете у локалним срединама за правовремено обавештавање јер обавештавање са националног нивоа често не доспе до локалног становништва.</p>		
<p>Примедба 17:</p> <p>Назив поглавља 7. Мере прилагођавања на измењене климатске услове предложене за спровођење у току трајања Програма, Табела 16. Мере прилагођавања на измењене климатске услове које се предлажу за спровођење у току трајања овог Програма (група, назив, број посебног циља програма коме припадају, опис мере) са наведеним кључним институцијама за њихово спровођење, партнерима и заинтересованим странама.</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Ред 8, Посебан циљ 1. 8. Побољшање спремности грађана Републике Србије на временске и климатске екстреме, допунити: Оспособити локалне заједнице за ширење информација и стимулсати формирање добровољних удружења Допунити „Заинтересоване стране“: локалне самоуправе, организације цивилног друштва</p>	<p>Предлог се прихвата.</p>	<p>Допуна - „Заинтересоване стране“: локалне самоуправе, организације цивилног друштва</p>

<p>Образложење: Најбрже и најефикасније информисање остварује ако се информације шире непосредно у локалној средини. Добровољна удружења за пружање прве помоћи у случају елементарних непогода услед климатских подручја је неопходна потреба. Често, угрожено подручје није доступно, или веома тешко доступно, да би се пружила правремена прва помоћ, Формирање таквих удружења и њихово оспособљавање би омогућило правремену помоћ, спашавање живота људи и умањило материјалну штету. Грађанима су најближе локалне самоуправе а ОЦД имају као једну од главних функција информативне и едукативне активности које су и основа за подизање спремности грађана.</p>		
<p>Примедба 18: Назив поглавља 7. Мере прилагођавања на измењене климатске услове предложене за спровођење у току трајања Програма, Табела 16. Мере прилагођавања на измењене климатске услове које се предлажу за спровођење у току трајања овог Програма (група, назив, број посебног циља програма коме припадају, опис мере) са наведеним кључним институцијама за њихово спровођење, партнерима и заинтересованим странама. Предлог за измену и/или допуну: Ред 9. Посебан циљ 2. 9. Решавање регулаторних питања у начину коришћења земљишта ради ублажавања и спречавања процеса деградације допунити: Потребно је идентификовати напуштене и актуелне површинске копове, одлагалишта рударске раскривке и флотацијске јаловине, деградирано</p>	<p>Предлог се не прихвата Програм прилагођавања бави се искључиво проблемима насталих услед утицаја климатских промена. Програм препознаје да су климатске промене амплификатори постојећих проблема са загађењем и деградацијом, али не може се бавити решавањем проблема чији нису узрок. Образложење мере дато је у складу са приоритетима идентификованим услед утицаја климатских промена.</p>	

<p>и уништено земљиште процедурним рудничким водама и насуто дуж река и њиховог приобаља и предвидети њихову рекултивацију и ремедијацију. Забранити изградњу мини хидроелектрана, ветро и соларних електрана на просторима еко – мреже и ИУЦН подручјима.</p> <p>Образложење:</p> <p>Стратегијама развоја Републике Србије рударство је привредна грана која треба да буде покретач развоја. Бројни су активни површински копови угља, неметала и метала и одлагалишта и депоније рударског отпада. Катастром о напуштеним рударским депонијама евидентирано је више од 240 напуштених депонија. Бројни су напуштени рударски копови. Рекултивација и ремедијација тих простора створили би се понори угљеника. Са напуштених депонија је у околне реке и потоке исцурела велика количина рударске и флотацијске јаловине. Само дуж Борске реке и Великог Тимока (погранучна река са Буграском – чланица ЕУ) уништено је насуто флотацијском јаловином преко 2000 хектара најплоднијег замљишта. Рекултивацијом би се створио још један понор угљеника и решио хрнични проблем са суседном земљом. То је само један од више таквих проблема који постоје дуж унутрашњих водотокова.</p> <p>Планира се изградња соларних и ветроелектрана на брдско – планинском подручју на просторима еко – мреже и ИУЦН подручја од међународног значаја за очување биодиверзитета. Тако је планирана изградња ветроелектране на Великом кршу, Столу и Дели Јовану у Источној Србији који су уврштени у ИУЦН листу као станишта значајни за очување биљног света и лептира.</p>		
--	--	--

<p>Примедба 19: Назив поглавља 7. Мере прилагођавања на измењене климатске услове предложене за спровођење у току трајања Програма, Табела 16. Мере прилагођавања на измењене климатске услове које се предлажу за спровођење у току трајања овог Програма (група, назив, број посебног циља програма коме припадају, опис мере) са наведеним кључним институцијама за њихово спровођење, партнерима и заинтересованим странама.</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Ред 20. Подршка јединицама локалних самоуправа у спровођењу прилагођавања на климатске промене кроз јачање зелене инфраструктуре, допунити: Суфинансирање израде просторних, урбанистичких и развојних планова којима ће бити предвиђене мере прилагођавања климатским променама. Јачање капацитета локалних управа и ОЦД за праћење и примену мера прилагођавања климатским променама. Поред Министарства заштите животне средине кључне институције су Министарство финансија и Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, а као заинтересоване стране и ОЦД</p> <p>Образложење: Развој рударства, ширење површинских копова и формирање нових депонија рударског отпада и јаловишта, захтева пресељање читавих села и насеља за које локалне управе припремају просторне и урбанистичке планове. Та нова насеља морају да испуњавају потребне услове енергетске ефикасности, да буду урбанистички</p>	<p>Сугестија ће се разматрати у оквиру наредног Акционог плана Програма или наредног Програма.</p>	
---	--	--

	<p>прилагођена климатским променама и угљенично неутрална уз коришћење обновљивих извора енергије. Локалне управе немају капацитете ни потребног знања а ни материјална средства за израду просторних планова, генералних и детаљних урбанистичких планова. Потребно је јачати капацитете и суфинансирати израду и праћење примене таквих планова.</p>		
	<p>Примедба 20: Назив поглавља 7. Мере прилагођавања на измењене климатске услове предложене за спровођење у току трајања Програма, Табела 16. Мере прилагођавања на измењене климатске услове које се предлажу за спровођење у току трајања овог Програма (група, назив, број посебног циља програма коме припадају, опис мере) са наведеним кључним институцијама за њихово спровођење, партнерима и заинтересованим странама.</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Ред 22. Енергетика допунити 22.а) Сачинити методологија прорачуна нето доприноса смањења емисије гасова стаклене баште изградњом мини деривационих хидроелектрана, соларних и ветроелектрана</p> <p>Образложење: Мини деривационе хидроелектрана, а нарочито соларне и ветроелектране које се граде на брдско – планинским просторима захтевају сечу дрвећа и уклањање растиња који су апсорбери угљеника. У студијама о процени утицаја дају се прорачуни о смањењу емисије угљеника у односу на производњу из лигнита. Не даје се</p>	<p>Предлог се не прихвата</p> <p>Програм се искључиво бави прилагођавањем на измењене климатске услове. Сугестија се односи на ублажавање климатских промена.</p>	

	<p>прорачун колико ће се смањити апсорпција угљеника уклањањем дрвећа и шумског растиња.</p> <p>Потребно је сачинити методологију прорачуна нето ефеката смањења емисије угљеника приликом изградње и вишегодишњег (деценијског) рада електрана из обновљивих извора енергије.</p>		
	<p>Примедба 21:</p> <p>Назив поглавља 8. Институционални оквир – координација, управљање и извештавање о резултатима</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: У првом пасусу после реченице „Министарство остварује комуникацију са партнерима и јавношћу у вези са спровођењем Програма“ додати и „посебно са организацијама цивилног друштва као заинтересованим странама“</p> <p>Образложење: Архуском конвенцијом је утврђено да су удружења грађана, односно организације цивилног друштва тзв. „заинтересоване стране“ када се ради о одлучивању о животној средини, што обухвата и климатске промене и прилагођавање измењеним климатским условима.</p>	<p>Прихвата се.</p>	<p>Министарство остварује комуникацију са партнерима и јавношћу, укључујући и организације цивилног друштва, у вези са спровођењем Програма</p>

<p>Примедба 22: Назив поглавља: Први Акциони план Програма за прилагођавање на измењене климатске услове за период 2024-2026, МЕРА АКЦИОНОГ ПЛАНА БРОЈ 1.4 , МЕРА ПРОГРАМА ЗА ПРИЛАГОЂАВАЊЕ БР. 8: Побољшање спремности грађана Републике Србије на временске и климатске екстреме</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Активност 1.4.4 Спровођење обука за представнике медија о климатским променама, опасностима и ризицима и прилагођавању на измењене климатске услове, допунити и и са „ спровођење обука за представнике организација цивилног друштва“.</p> <p>Рок за завршетак активности треба да буде крај 2024. или најкасније 2025.</p> <p>Могуће је решење и унети нову активност 1.4.6. која се би се односила само на обуку представника ОЦД.</p> <p>Образложење: Организације цивилног друштва не могу обавити своју улогу „заинтересоване стране“ (Архуска конвенција) у активностима на прилагођавању измењеним климатским условима ако нису едуковани те поред представника медија у обуку треба укључити и представнике ОЦД. Ову обуку треба обавити што пре те се зато предлаже да рок буде крај 2024. или најкасније 2025.</p>	<p>Сугестија ће се разматрати у наредном Акционом плану Програма.</p>	
<p>Примедба 23: Назив поглавља Први Акциони план Програма за прилагођавање на измењене климатске услове за период 2024-2026, МЕРА АКЦИОНОГ ПЛАНА БРОЈ 1.4 , МЕРА</p>	<p>Предлог се не прихвата</p> <p>Рокови су утврђени на основу анализе потреба за њихову имплементацију.</p>	

<p>ПРОГРАМА ЗА ПРИЛАГОЂАВАЊЕ БР. 8: Побољшање спремности грађана Републике Србије на временске и климатске екстреме</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Рок за реализацију активности 1.4.3. Израда едукативног материјала за децу различитог узраста о климатским променама и прилагођавању треба такође померити на крај 2024. или 2025.</p> <p>Образложење: Већ постоји тзв. Климатски пакет који реализује ОЦД „Амбасадори животне средине“ са великим бројем школа. Овај образовни пакет је могуће у краћем року прилагодити и интензивирати едукацију о климатским променама у свим школама, локалним заједницама и организацијама цивилног друштва.</p>		
<p>Примедба 24: Назив поглавља : Први Акциони план Програма за прилагођавање на измењене климатске услове за период 2024-2026, МЕРА АКЦИОНОГ ПЛАНА БРОЈ 1.12 , МЕРА ПРОГРАМА ЗА ПРИЛАГОЂАВАЊЕ БР. 24: Унапређење превенције и праћења утицаја климатских промена на здравље људи</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Крајњи рок за реализацију активности 1.12.1 Утврђивање Методологије за праћење стања и процену рањивости у сектору здравља, а нарочито рањивих категорија становништва (деца, особе са инвалидитетом, стари, радници на отвореном, и др.), са предлогом мера прилагођавања на измењене климатске услове,</p>	<p>Предлог се не прихвата</p> <p>Рокови су утврђени на основу анализе потреба за њихову имплементацију.</p>	

	<p>потребно је померити на 2024. или најкасније 2025. годину</p> <p>Образложење: Заштита и побољшање јавног здравља које је под утицајем климатских промена је ургентна потреба и зато се наведена методологија мора урадити што пре. За то треба да буде задужен институт „Батут“ као стручна институција.</p>		
	<p>Примедба 25: Назив поглавља: Први Акциони план Програма за прилагођавање на измењене климатске услове за период 2024-2026, МЕРА АКЦИОНОГ ПЛАНА БРОЈ 2.2 , МЕРА ПРОГРАМА ЗА ПРИЛАГОЂАВАЊЕ БР. 5, Унапређење процене ризика од катастрофа укључивањем промена учесталости и интензитета климатских опасности услед климатских промена</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Рок за активност 2.2.2 Усвајање унапређене Методологије израде и садржаја процене ризика од катастрофа и плана заштите и спасавања (са узимањем у обзир осматраних и пројектованих климатских промена) треба такође да буде померен на 2024. или најкасније 2025.</p> <p>Образложење: Последње временске катастрофе које су погодиле Србију захтевају да се наведена Методологија што пре измени и допуни, усвоји и почне да примењује.</p>	<p>Предлог се не прихвата</p> <p>Рокови су утврђени на основу анализе потреба за њихову имплементацију.</p>	

<p>Примедба 26: Назив поглавља: Први Акциони план Програма за прилагођавање на измењене климатске услове за период 2024-2026, МЕРА АКЦИОНОГ ПЛАНА БРОЈ 2.5 , МЕРА ПРОГРАМА ЗА ПРИЛАГОЂАВАЊЕ БР. 21, Повећање отпорности урбаних средина на измењене климатске услове унапређењем зелене инфраструктуре</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: За активност 2.5.3 Унапређење Методологије за израду локалних планова прилагођавања на измењене климатске услове кроз партиципативан процес и међусекторску сарадњу, померити рок на најкасније крај 2024.</p> <p>Образложење: Постоји изражена потреба да се ова Методологија што пре припреми јер велики број локалних самоуправа у овом тренутку ради на изради и доношењу бројних докумената јавних политика у које треба уградити активности на прилагођавању климатским променама. С друге стране један број локалних самоуправа, а међу њима и град Београд, је донео или управо доноси своје планове прилагођавања измењеним климатским условима. Остале самоуправе чекају неке смернице јер не постоји тренутно законска основа која би их обавезивала да ураде ове локалне планове. Једини задатак који у оквиру овог програма има СКГО је израда наведене Методологије тако да може брже да је припреми. Зато се предлаже радикално убрзавање ове активности, поготову што су средства за њену реализацију већ предвиђена за 2024. годину.</p>	<p>Предлог се не прихвата</p> <p>Рокови су утврђени на основу анализе потреба за њихову имплементацију.</p>	
--	---	--

	<p>Примедба 27: Назив поглавља: Први Акциони план Програма за прилагођавање на измењене климатске услове за период 2024-2026, МЕРА АКЦИОНОГ ПЛАНА БРОЈ 4.1 , МЕРА ПРОГРАМА ЗА ПРИЛАГОЂАВАЊЕ БР. 2: Праћење зелених расхода у буџету Републике Србије који доприносе процесу прилагођавања на измењене климатске</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Предлаже се прво допуна назива ове мере тако што би се пратиле и активности и буџета локалних самоуправа. У складу са тим извршити измене и допуне осталог текста ове мере. Називи појединих активности не помињу посебно расходе републичког буџета, те се односе на све буџетске нивое.</p> <p>Образложење: Значајан део активности на прилагођавању измењеним климатским условима треба да реализују локалне самоуправе за шта су потребна и одређена буџетска средства, односно прецизирање зелених расхода за ове активности. Већ постоји у локалним буџетима програмска област бр. 6. Заштита животне средине , али и области јавног здравља, енергетске ефикасности, пољопривреде и др. где треба дефинисати расходе који треба да се усмере на прилагођавање измењеним климатским условима.</p>	<p>Предлог се не прихвата.</p> <p>Сугестија ће се разматрати у наредном Акционом плану Програма или наредном Програму.</p>	
УЧЕСНИК У ЈАВНОЈ РАСПРАВИ: Мирјана Продановић - Добровољно ватрогасно друштво Краљево – женска секција			
Редни број	КОМЕНТАР	ОДГОВОР МИНИСТАРСТВА	НОВИ ТЕКСТ ПРОГРАМА

3.	НАЧЕЛНЕ ПРИМЕДБЕ И ПРЕДЛОЗИ	Одговори на начелне примедбе и предлоге су дати кроз одговоре на предлоге и примедбе у појединостима у даљем тексту.	
	<p>Последњих деценија сусрећемо се са све чешћом појавом шумских пожара. Стручна јавност указује да климатске промене повећавају могућност стварања временских услова, који погодују избијању и неконтролисано ширењу шумских пожара. Међународна организација World Weather Attribution указује да је појава шумских пожара најмање 30% вероватнија услед климатских промена, него што би била без њих. Повећан број шумских пожара се доводи у везу и са последицама климатских промена и глобалног загревања, услед кога су лета све врелија и сувља, ветрови све снажнији, а кишни периоди све променљивији. Према анализама стручњака у наредном периоду услед климатских промена, можемо очекивати да ће до половине века доћи до повећања броја дана који имају погодне услове за избијање и ширење пожара за 35%.</p> <p>Шумски пожари могу имати далекосежне последице на биодиверзитет, за чији опоравак је потребан дуг временски период који се мери деценијама, па чак и вековима.</p> <p>Из наведених разлога локалне заједнице имају потребу успостављања ефикасног система превенције и заштите, који подразумева активно учешће свих локалних капацитета. Један од приоритетних циљева заштите од пожара је успостављање система заштите од пожара који се превасходно заснива на превентивном деловању свих актера у систему цивилне заштите.</p> <p>Стручни тим Добровољног ватрогасног друштва Краљево је анализирао нацрт</p>		

<p>Програма прилагођавања на измењене климатске услове са акционим планом, и сагледавајући све идентификоване ризике и планиране циљеве и мере указујемо на чињеницу да нису дефинисани одговарајући циљеви и мере које би допринеле прилагођавању локалних заједница на повећан степен ризика од шумских пожара. Сматрамо да је потребно допунити Нацрт документа са мерама које би допринеле смањењу ризика од шумских пожара и ефикаснијем деловању у случају појаве истих.</p>		
<p>Примедба 1: Назив поглавља: Поглавље 7. Мере прилагођавања на измењене климатске услове предложене за спровођење у току трајања Програма у оквиру мера у области ШУМАРСТВА Мера 16. Јачање капацитета за остваривање отпорности шумских екосистема на измењене климатске услове (страна 48)</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Имајући у виду да је у оквиру ризика идентификован повећан ризик од шумских пожара (табела 8. – страна 30) сматрамо да предложен меуру 16. треба допунити, или евентуално предложити као нову меру 16.1: - Јачање капацитета управљача шумским подручјем за рано откривање појаве шумских пожара,</p>	<p>Делимично се прихвата.</p> <p>У превенцији и раном откривању шумских пожара препозната је кључна улога органа и институција за газдовање шумама, те ће се текст Програма у складу са тим унапредити.</p>	<p>Поглавље 7. Мере прилагођавања на измењене климатске услове предложене за спровођење у току трајања Програма, у оквиру мера у области ШУМАРСТВА, допуњена је мера 16.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Јачање стручних и техничких капацитета органа и институција за газдовање шумама у циљу раног откривања појаве шумских пожара

<p>- Јачање стручних и техничких капацитета локалних заједница за превенцију и ефикасно деловање у случају шумских пожара.</p> <p>Образложење: У предлогу мера који се односе на јачање капацитета за остваривање отпорности шумских екосистема на измењене климатске услове, и поред тога што се у самом документу идентификује ризик од шумских пожара услед измењених климатских услова не наводи се ни једна мера која би допринела повећању отпорности шумских екосистема на измењене климатске услове. Из тог разлога предлажемо допуну предложене мере 16. са наведеним активностима, или евентуално увођење нове мере која би се односила на шумске пожаре.</p>		
<p>Примедба 2: Назив поглавља: Први Акциони план Програма за прилагођавање на измењене климатске услове за период 2024-2026 Активност 1.3.1. (стр. 62)</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Допунити ову активност тако да се методологија праћења утицаја суше прати и са аспекта већег ризика од шумских пожара</p> <p>Образложење: Имајући у виду да је појава шумских пожара најмање 30% вероватнија услед климатских промена, него што би била без њих, сматрамо да је неопходно пратити појаву суше и са аспекта већег ризика од појаве шумских пожара.</p>	<p>Размотриће се сугестија за унапређење методологије праћења утицаја суше и са аспекта већег ризика од шумских пожара приликом израде наредног Акционог плана Програма.</p>	

	<p>Примедба 3: Назив поглавља: Први Акциони план Програма за прилагођавање на измењене климатске услове за период 2024-2026 Иза активности 1.8.4. додати активност 1.8.5</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Активност 1.8.5. - Јачање капацитета за рано откривање и ефикасно деловање у случају појаве шумских пожара</p> <p>Образложење: Јачањем стручних и техничких капацитета свих чиниоца система противпожарне заштите доприноси се већој спремности на повећан ризик од појаве шумских пожара, а самим тим на смањење несагледивих последица које појава шумских пожара има по шумски екосистем и биодиверзитет.</p>	<p>Размотриће се сугестија за јачање капацитета за рано откривање и ефикасно деловање у случају појаве шумских пожара приликом израде наредног Акционог плана Програма.</p>	
УЧЕСНИК У ЈАВНОЈ РАСПРАВИ: Ивана Јовчић - Центар за унапређење животне средине			
Редни број	КОМЕНТАР	ОДГОВОР МИНИСТАРСТВА	НОВИ ТЕКСТ ПРОГРАМА

4.	<p>Примедба 1: Назив поглавља: Поглавље 7. Мере прилагођавања на измењене климатске услове предложене за спровођење у току трајања Програма. Табела 16.</p> <p>Такође, потребно је предлог уврстити и у поглавље: Први Акциони план Програма за прилагођавање на измењене климатске услове за период 2024-2026</p> <p>Предлог се односи на увођење нове мере која ће допринети испуњењу посебног циља 1: Повећање свести, унапређење знања и разумевања утицаја климатских промена и њихових последица.</p> <p>Такође, уместо увођења додатне мере (уколико није могуће), предложена мера може да буде и допуна постојеће мере број 8: Побољшање спремности грађана Републике Србије на временске и климатске екстреме</p> <ul style="list-style-type: none"> - Предлог за измену и/или допуну: Израда Смерница за комуникацију за област климатских промена, за државне службенике и запослене у јавном сектору. <p>Смернице би требало да садрже јасне ставове Владе РС и Министарства заштите животне средине, у вези са климатским променама, засноване на научним чињеницама и обавезама које су преузете приступањем и ратификацијом међународних и уговора са ЕУ, као и јасне комуникационе поруке које произилазе из научних чињеница, и обавезујуће су за све државне службенике и запослене у јавном сектору приликом јавних наступа.</p> <p>Иако су климатске промене очигледне и њихово</p>	<p>Предлог се не прихвата.</p> <p>Сам Програм и циљ његовог доношења представља основу и вид комуникације са свим грађанкама и грађанима као и свим заинтересованим странама у области прилагођавања на измењене климатске услове.</p>	
----	--	--	--

<p>постојање потврђено од стране великог броја еминентних стручњака и институција, као и на међународном нивоу кроз Међународни панел о промени климе, у јавном дискурсу у Србији и даље се могу чути дисонантни тонови. Заправо, поједини представници јавних институција, у току јавних наступа, тврде да се не дешава ништа драматично већ да је у питању циклус у животу Планете, каквих је у прошлости било много.</p> <p>Овакав начин комуникације доводи до тога, да на основу резултата истраживања у 2022. години, 37%¹ грађана Србије верује да се временске непогоде које су нас погодиле 2014. и 2017. године неће чешће дешавати у будућности, односно да су изузетак, и да се неће више понављати, односно да је таквих појава било у прошлости и да ће их бити увек. Такође, резултати истраживања указују да само 51% испитаника сматра да климатске промене представљају проблем и да је потребно увести мере како би се спречиле њихове последице.</p> <p>Имплементација ове мере би довела до тога да грађани добијају тачне информације засноване на научним чињеницама. На овај начин би знање и свест грађана били у значајној мери унапређени.</p>		
--	--	--

¹https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-08/UNDP_Zelena%20agenda%20Izve%C5%A1taj%20iz%20istra%C5%BEivanja%20javnog%20mnjenja_2022-2023.pdf

<p>Примедба 2: Назив поглавља: Поглавље 7. Мере прилагођавања на измењене климатске услове предложене за спровођење у току трајања Програма. Табела 16. Такође, потребно је предлог уврстити и у поглавље: Први Акциони план Програма за прилагођавање на измењене климатске услове за период 2024-2026</p> <p>Предлог се односи на увођење нове мере која ће допринети испуњењу посебног циља 1: Повећање свести, унапређење знања и разумевања утицаја климатских промена и њихових последица.</p> <p>Такође, уместо увођења додатне мере (уколико није могуће), предложена мера може да буде и допуна постојеће мере број 8: Побољшање спремности грађана Републике Србије на временске и климатске екстреме.</p> <p>Предлог за измену и/или допуну:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Израда едукативних видео спотова за грађане у циљу унапређења превенције здравствених последица, заштите имовине и побољшања спремности грађана РС за правилно деловање у екстремним климатским и временским приликама, и правовремено емитовање видео материјала на телевизијама које имају националну фреквенцију. <p>Кратки видео спотови би требало да на јасан начин информишу и образују грађане о правилним начинима поступања у екстремним климатским и временским приликама и мерама заштите, и могућим последицама, како би се</p>	<p>Прихвата се делимично.</p>	<p>Мера 8. Програма је допуњена: У току трајања Програма потребно је спровести едукације за медије ради правовременог и редовног извештавања о климатским опасностима. Потребно је израдити и програме за едукацију деце и младих и прилагодити продукте њиховом узрасту, као едукативне материјале доступне свим групама грађана.</p>
--	-------------------------------	--

	<p>лакше прилагодили на негативне утицаје климатских промена (на пример у току топлотних и ледених таласа, олуја, суша ..).</p> <p>Кратке видео спотове би требало емитовати на свим телевизијама које имају националну фреквенцију, обзиром да Закон о електронском медијима и Закон о оглашавању дају могућност емитовања ове врсте ТВ спотова без накнаде.</p> <p>Имплементација ове мере би довела до тога да грађани добијају тачне информације од надлежних институција. На овај начин би била побољшана спремност грађана РС на временске и климатске екстреме.</p>		
УЧЕСНИК У ЈАВНОЈ РАСПРАВИ: Мр Славиша Поповић- Агенција за заштиту животне средине			
Редни број	КОМЕНТАР	ОДГОВОР МИНИСТАРСТВА	НОВИ ТЕКСТ ПРОГРАМА
5.	НАЧЕЛНЕ ПРИМЕДБЕ И ПРЕДЛОЗИ		
	<p>Поштовани</p> <p>Како Агенција за заштиту животне средине није била укључена у радну групу, осећам дужност да проследим маил који сам већ послао, али колико видим ништа од тога није уграђено.</p> <p>Оно што сам ја приметио на први поглед документа је да је МЗЖС наведено као кључна институција у мерама 3, 5, 6, 12, 20, 25..., а да су кључне активности у свим мерама осим 20, уствари показатељи праћења утицаја климатских промена на природу и биодиверзитет. Такође, у делу Шумарства и Пољопривреде коришћени су бројни индикатори Агенције, са апострофираним будућим праћењем високопланинских ливада или букових шума, који су априори природне</p>	<p>У мери 1.13. Акционог плана предвиђена је активност укључивања аспеката климатских промена у Програм заштите природе, а како су предметна питања део предмета обухвата овог Програма, предлог је да се обраде у истом.</p> <p>Истовремено, наведени коментари се делом већ разматрају у оквиру мере 8 Програма.</p>	

	<p>целине које су пре свега значајне за биодиверзитет (укључујући и извештавање по Бернској Конвенцији), а не саме секторе шумарства и пољопривреде. Исто тако је наглашено да за област Биодиверзитет треба развити нови сет показатеља (стр 73).</p> <p>Осим индикатора ефекта климатских промена на биодиверзитет, које смо развили за потребе 6. Националног извештаја ЦБД, ми нажалост немамо друге индикаторе, и новије податке.</p> <p>Оно што сам приметио је дефинисана потреба поцаконског акта (мера 3), који би се вероватно регулисало и дефинисање индикатора, мониторинг, извештавање...(мера 25). Међутим, за овакву активност је потребно и јачање капацитета и сарадња са стручним институцијама и финасирање пројеката, а на крају или на почетку и хармонизација са показатељима и методологијом Европске Агенције за заштиту животне средине.</p> <p>Све ово захтева и додатна средства и додатно време, и можда би било добро применити методологију коју је сектор Шумарства предложио, кроз мере развоја, обуке, упутства, препоруке</p>		
УЧЕСНИК У ЈАВНОЈ РАСПРАВИ: Небојша Ранчић- Медиа и реформ центар Ниш			
Редни број	КОМЕНТАР	ОДГОВОР МИНИСТАРСТВА	НОВИ ТЕКСТ ПРОГРАМА
6.	НАЧЕЛНЕ ПРИМЕДБЕ И ПРЕДЛОЗИ		

<p>У програму је потребно: Оснажити улогу цивилног сектора у делу планирања мера, спровођења мера и извештавања о имплементацији мера. Ово пре свега кроз заједничке програме обука и рада, интер-секторских планерских форума и рад сталних радних тела општинских/градских већа и скупштина (могуће кроз Статуте ЈЛС и посебне одлуке органа ЈЛС). Представници цивилног сектора, осим што су посвећени активности компетентни су и предавачи уз стручњаке из институција јавног сектора и са универзитета.</p> <p>Институционално уредити формирање и рад Климатских савета (као обавезу) на нивоу локалних самоуправа кроз унапређење правног оквира и могуће измене Закона о климатским променама.</p> <p>Посебно сагледати правилно улогу цивилног сектора у потребама за едукацију Планерских форума јер су Планерски форуми мулти-секторски и потребно је да представници цивилног, јавног и пословног сектора прођу обуку заједно да би након тога и заједно планирали. Ово укључује и представнике академске заједнице и медија. И односи се пре свега на обуке на локалном нивоу- обуке у локалним заједницама.</p> <p>У обуке медија укључити и представнике цивилног сектора који из свог угла активизма и знања могу да дају велики допринос обуци новинара</p>	<p>Одговори на начелне примедбе и предлоге су дати кроз одговоре на предлоге и примедбе у појединостима у даљем тексту.</p>	
<p>Примедба 1: Назив поглавља: 1. Основи за доношење Програма прилагођавања на измењене климатске услове; 1.2.5. Анализа институционалног оквира</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>Предметни део Програма се бави само анализом постојећег стања у погледу институционалног оквира.</p>	

<p>Предлог за измену и/или допуну: Последњи пасус на страни 10. који почиње: С обзиром на мултисекторску природу проблема климатских промена, Национални савет за климатске промене један је од значајних института постизања друштвеног консензуса о питањима климатских промена... треба на крају пасуса додати реченицу Осим националног Савета који ради на националном нивоу недостају Савети у локалним заједницама, тако да је потребно формирати Локалне савете за климатске промене (града/општине) који ће пратити спровођење планова а који би требало да буду значајни институт за постизање друштвеног консензуса о питањима климатских промена у оквиру овлашћења и одговорности локалне самоуправе. У том смислу потребне су и измене Закона о климатским променама</p> <p>Образложење: Кроз цео документ Програма појављује се нужност рада на локалном нивоу- и процене ризика и планирања и праћења и унапређења едукације на локалном нивоу али се не даје институционално решење ко то координира и прати. Зато је потребно поступити као у предлогу и дефинисати допуну. И ЕУ Стратегија прилагођавања на измењене климатске услове – која је усвојена у фебруару 2021. године посебно истиче и неопходност успостављања система за ефикасно прилагођавање на нивоу јединица локалних самоуправа и то кроз Иницијативу за климу и енергију Конвента градоначелника (Covenant of Mayors for Climate and Energy initiative).</p>		
---	--	--

<p>Примедба 2: Назив поглавља: Страна 63-64; МЕРА АКЦИОНОГ ПЛАНА БРОЈ 1.4 МЕРА ПРОГРАМА ЗА ПРИЛАГОЂАВАЊЕ БР. 8: Побољшање спремности грађана Републике Србије на временске и климатске екстреме; ОБЛАСТ: Општег значаја; ПОСЕБАН ЦИЉ 1: Повећање свести, унапређење знања и разумевања утицаја климатских промена и њихових последица Страна 1.4.4 Спровођење обука за представнике медија о климатским променама, опасностима и ризицима и прилагођавању на измењене климатске услове</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Органи партнери у спровођењу активности допуна: МЗЖС Медији, Универзитети и др. научне институције, додаје се и организације цивилног друштва.</p> <p>Образложење: Учешће организација цивилног друштва је неопходно ради потпуне едукације медија који би добили и знања и вештине које могу да пренесу представници цивилног сектора а који су синергија активизма и знања. Постоје врло компетентне ОЦД са референцама (референце и организација и појединаца) да могу да учествују у планирању и спровођењу оваквих обука. Неке од њих су то већ радиле и то врло успешно</p>	Прихвата се.	Партнери у спровођењу активности - допуна: Медији, Универзитети и др. научне институције, организације цивилног друштва.
<p>Примедба 3: Назив поглавља: Страна 90; 2.5.3 Унапређење Методологије за</p>	Прихвата се.	Партнери: МЗЖС, МГСИ, универзитети и др. научне институције, организације цивилног друштва

<p>израду локалних планова прилагођавања на измењене климатске услове кроз партиципативан процес и међусекторску сарадњу</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Органи партнери у спровођењу активности: СКГО МЗЖС, МГСИ, универзитети и др. научне институције, додаје се организације цивилног друштва</p> <p>Образложење: Методологије за израду локалних планова прилагођавања на измењене климатске услове кроз партиципативан процес и међусекторску сарадњу подразумева учешће свих сектора па и цивилног тако да је потребно и у процес унапређења укључити цивилни сектор.</p>		
<p>Примедба 4: Назив поглавља: Страна 96; 3.3.2 Јачање капацитета ЈЛС за спровођење прилагођавања на климатске промене – спровођење акредитованих обука за запослене у ЈЛС СКГО</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Органи партнери у спровођењу активности: МЗЖС, ЈЛС додаје се организације цивилног друштва</p> <p>Образложење: Да би се успешно планирало кроз Планерске форуме (који би требало да буду интер-секторски) неопходно је да и представници</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>Активност 3.3.2. подразумева спровођење обука за запослене у ЈЛС које су акредитоване од стране Националне академије за јавну управу и део су Секторског програма усавршавања запослених у јединицама локалне самоуправе.</p>	

	цивилног сектора буду део процеса обуке планерских форума а не само запослени у ЈЛС. Овим се постиже и синергијски ефекат, боље разумевање ставова, размена информација и идеја, изградња тима итд.		
УЧЕСНИК У ЈАВНОЈ РАСПРАВИ: Милан Ђупрић- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Сектор за пољопривредну политику			
Група за производњу и тржиште ратарских производа			
Редни број	КОМЕНТАР	ОДГОВОР МИНИСТАРСТВА	НОВИ ТЕКСТ ПРОГРАМА
7.	НАЧЕЛНЕ ПРИМЕДБЕ И ПРЕДЛОЗИ	Одговори на начелне примедбе и предлоге су дати кроз одговоре на предлоге и примедбе у појединостима у даљем тексту.	
	Достављају се два коментара који се тичу дела 5.2.3 Ратарство, а који се односе на власничку структуру, разлоге за губитке у производњи шећерне репе и сврсисходност рејонизације у ратарству		
	<p>Примедба 1: Назив поглавља: 5. Анализа утицаја климатских промена и препоруке за прилагођавање 5.2.3. Ратарство</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: (у питању је коментар) Коментар се односи на део у коме је наведено да се „Површине под шећерном репом највећим делом налазе у власништву правних лица за разлику од других култура, због чега се претпоставља да су услед наводњавања и примене одређених агротехника губици у годинама са повећаним ризиком су знатно смањени</p>	<p>Примедба 1:</p> <p>Предлог за измену је већ укључен у оквиру текста Прилога – Поглавље Д2.4. на које се позива текст у Поглављу 5.2.3.</p> <p>Примедба 2: Прихвата се.</p>	<p>Примедба 2:</p> <p>Поглавље Д2.7. допуњено и гласи: Да би постојао бољи увид у расподелу оптималних услова за гајење ратарских култура на територији Републике Србије, проценили ризици од негативних утицаја климатских промена, утврдиле препоруке за даљи развој ратарске производње и процениле потребе за развој система за ублажавање утицаја недостатка падавина и високих температура, услед повећаних захтева за наводњавањем (Поглавље Д2.7.) потребно је утврдити методологију за рејонизацију Републике Србије за потребе ратарске производње и спровести рејонизацију на националном нивоу</p>

<p>Образложење: Везано за претпоставку да се производњом шећерне репе баве углавном правна лица, скрећем пажњу на последњу Анкету о структури пољопривредних газдинстава, коју је спровео Републички завод за статистику 2018. године, по којој је површина под репом коју обрађују правна лица и породична газдинства пола-пола. Породична газдинства производе репу на површини од 20.267 ha од укупних 44,898 ha. Разлог за мање губитке у производњи шећерне репе у годинама када је суша, треба тражити у томе да је шећерна репа високо захтевна у погледу агротехнике па је заступљено и наводњавање али важнији разлог је што репа има дужу вегетацију и успе да надокнади принос у делу године када високе температуре и суша прођу (септембар, октобар).</p> <p>Примедба 2: Предлог за измену и/или допуну: (у питању је коментар) Коментар се односи на део у коме је наведено да „услед повећаних захтева за наводњавањем (Поглавље Д2.7.) потребно је утврдити методологију за рејонизацију Републике Србије за потребе ратарске производње и спровести рејонизацију на националном нивоу коришћењем података високе резолуције“</p> <p>Образложење: Ратарска производња је једногодишња, није као у воћарству где се једном подигнут вишегодишњи засад експлоатише више деценија. Рејонизација у воћарству има смисла</p>		<p>коришћењем података високе резолуције. Методологија мора размотрити препоруке у складу са специфичностима једногодишње биљне производње, укључујући и препоруке о плодореду и другим мерама агротехнике</p>
--	--	--

	<p>јер се једном подигнут засад не може изместити. У ратарству је примена плодореда неопходна агротехничка мера, ротација усева на истим парцелама се врши сваке године па рејонизација губи смисао и очекиване ефекте. Посебно имајући у виду да ратарство заузима највећу површину коришћеног пољопривредног земљишта, око 70%.</p>		
<p>УЧЕСНИК У ЈАВНОЈ РАСПРАВИ: Љиљана Дудуковић- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Сектор за пољопривредну политику Група за производњу и тржиште ратарских производа</p>			
Редни број	КОМЕНТАР	ОДГОВОР МИНИСТАРСТВА	НОВИ ТЕКСТ ПРОГРАМА
8.	НАЧЕЛНЕ ПРИМЕДБЕ И ПРЕДЛОЗИ		
	Начелне примедбе и предози односе се на термине који су коришћени у табели 7	Одговори на начелне примедбе и предлоге су дати кроз одговоре на предлоге и примедбе у појединостима у даљем тексту.	
	<p>Примедба 1:</p> <p>Назив поглавља: 5. Анализа утицаја климатских промена и препоруке за прилагођавање 5.2.5. Прилагођавање сектора пољопривреде на климатске промене</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: У табели 7. код "Пољопривредног осигурања" у колони "Значење" уместо "Заштита произвођача од растућих климатских опасности" прелажемо да стоји : "Заштита дохотка произвођача од растућих климатских опасности".</p>	<p>Примедба 1: Прихвата се.</p> <p>Примедба 2: Прихвата се.</p>	<p>Примедба 2: Табела 7, колона "Начин имплементације", допуна - Разматрање могућности за осигурање у пољопривреди услед појаве временских екстрема.</p>

<p>Образложење: Мишљења смо да је овако јасније дефинисано на шта се тачно односи „заштита“</p> <p>Примедба 2: Предлог за измену и/или допуну: (у питању је коментар) Коментар се такође односи на Табелу 7, тј. на колону "Начин имплементације"</p> <p>Образложење: Коришћен је термин "повољне полисе осигурања" при чему није јасно шта се под тим подразумева, тј. шта су то повољне полисе и ко их обезбеђује</p>		
--	--	--

УЧЕСНИК У ЈАВНОЈ РАСПРАВИ: Весна Радојичић - Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде
Сектор за пољопривредну политику
Група за производњу и тржиште воћа, поврћа и јаких алкохолних пића

Редни број	КОМЕНТАР	ОДГОВОР МИНИСТАРСТВА	НОВИ ТЕКСТ ПРОГРАМА
9.	НАЧЕЛНЕ ПРИМЕДБЕ И ПРЕДЛОЗИ		
	Начелне примедбе и предлози односе се на дефинисање појединих активности, значења и начина имплементације наведених у табели 7	Одговори на начелне примедбе и предлоге су дати кроз одговоре на предлоге и примедбе у појединостима у даљем тексту.	
	<p>Примедба 1 Назив поглавља: 5. Анализа утицаја климатских промена и препоруке за прилагођавање 5.2.5. Прилагођавање сектора пољопривреде на климатске промене</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: У табели 7. у делу који се односи на Одбрану</p>	Прихвата се.	Табела 7, допуна - Повећање капацитета за спровођење заштите од олује и града издавањем субвенција произвођачима за њихову имплементацију, едукација о ризицима

<p>засада од олуја и града у Начину имплементације, израз „услед високе температуре“ – треба заменити изразом „ од олује и града“</p> <p>Образложење: Израз треба уподобити са предложеним кораком за спровођење прилагођавања на климатске промене.</p>		
<p>Примедба 2: Назив поглавља: 5. Анализа утицаја климатских промена и препоруке за прилагођавање 5.2.5. Прилагођавање сектора пољопривреде на климатске промене</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: У табели 7. у делу који се односи на Начин имплементације и спровођење рејонизације, едукација о изменама прилагођавања.“ Уписати следеће: „Мера се спроводи у складу са препорукама датим у доступним рејонизацијама „</p> <p>Образложење: „Редовно обнављање“ као термин не постоји</p>	<p>Прихвата се.</p>	<p>Табела 7, допуна - Спровођење активности у складу са препорукама рејонизације. Услед убрзаних климатских промена потребна је ревизија и допуна рејонизације, као и едукација о измењеним климатским условима и начинима прилагођавања.</p>
<p>Примедба 3: Назив поглавља: 5. Анализа утицаја климатских промена и препоруке за прилагођавање 5.2.5. Прилагођавање сектора пољопривреде на климатске промене</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: (у питању је коментар)</p>	<p>Прихвата се.</p>	<p>Воћарство и виноградарство.</p>

	У табели 7. у делу Одбране засада од мраза у вегетацији, у колони Приоритетни под-сектори корисници, истичемо да је изједначен ризик код воћњака и винограда		
УЧЕСНИК У ЈАВНОЈ РАСПРАВИ: Гордана Томић- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде			
Сектор за пољопривредну политику			
Група за виноградарство и винарство			
Редни број	КОМЕНТАР	ОДГОВОР МИНИСТАРСТВА	НОВИ ТЕКСТ ПРОГРАМА
10.	НАЧЕЛНЕ ПРИМЕДБЕ И ПРЕДЛОЗИ		
	Начелне примедбе и предлози односе се на поглавље 7. Мере прилагођавања на измењене климатске услове предложене за спровођење у току трајања Програма и активности из Акционог плана у делу који се тиче рејонизације воћарских и виноградарских производних подручја у условима климатских промена као и дефинисање појединих израза.	Одговори на начелне примедбе и предлоге су дати кроз одговоре на предлоге и примедбе у појединостима у даљем тексту.	
	Примедба 1: Назив поглавља: Поглавље 7. Мере прилагођавања на измењене климатске услове предложене за спровођење у току трајања Програма Табела 16-Мере од општег значаја, мера 14-Јачање капацитета и подизање знања ради прилагођавања пољопривредне производње на климатске промене, посебан циљ 1 Предлог за измену и/или допуну: (у питању је коментар) Битно је напоменути да се ова измена и допуна рејонизације (или рејонизација) виноградарских производних подручја, у оквиру овог Програма, ради за потребе сагледавања утицаја климатских промена на повољности и ризике у	У Акционом плану, у мери 1.6.3. и 1.6.4. ближе су дефинисане ове активности и односе се управо на оно на шта указује предметна примедба, односно на начин укључивања климатских промена у рејонизације.	

<p>производњи и да не може подразумевати промену Правилника о рејонизацији виноградарских географских производних подручја Србије "Службени гласник РС", број 45 од 22. маја 2015. који је донет у складу са Законом о вину.</p> <p>Образложење: Ова рејонизација виноградарских производних подручја која се ради за потребе сагледавања утицаја климатских промена на повољности и ризике у производњи може да се користи као основ за промене поменутог правилника о рејонизацији. Такође будуће промене правилника о рејонизацији се могу извршити у складу са рејонизацијом која је урађена за потребе сагледавања климатских промена али то не сме бити обавезујуће.</p>		
<p>Примедба 2: Назив поглавља: Мера акционог плана број 1.6, Мера програма за прилагођавање бр.14, Посебан циљ 1: Повећање свести, унапређење знања и разумевања утицаја климатских промена и њихових последица Активност 1.6.4 Израда методологије за допуне и измене рејонизације виноградарских производних подручја у условима климатских промена</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: У Активност 1.6.4. после „ Израда методологије за “ брише се израз “допуне и измене“</p> <p>Образложење: Методологија која се користи за израду рејонизације користиће се и за израду допуне и</p>	<p>Прихвата се.</p>	<p>1.6.4. Израда методологије за рејонизацију виноградарских производних подручја у условима климатских промена</p>

	измене исте.		
	<p>Примедба 3: Назив поглавља: Мера Акционог плана број 4.3, Мера програма прилагођавања бр.10, Посебан циљ 4: Унапређење финансијске подршке за спровођење процеса прилагођавања на измењене климатске услове -Активност 4.3.1 Повећање укупног износа за субвенције за противградне мреже, мреже за засену за засаде воћака и мреже за заштиту винограда</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Уместо постојећег текста предложемо следећи: „Активност 4.3.1 Повећање укупног износа за субвенције за противградне мреже, мреже за засену и мреже за заштиту за вишегодишње засаде и матичне засаде.“</p> <p>Образложење: На састанку 11.5. 2023. год. одржаном у Клубу пољопривредника је договорено да се активности које се односе на воћњаке и винограде споје (што је и урађено) и да се односе на вишегодишње засаде. Наведено је да треба повећати износе за субвенције за противградне мреже, мреже за засену за засаде воћака а за винограде мреже за заштиту винограда, па из тог разлога сматрамо да нема потребе издвајати као посебну категорију мреже за заштиту винограда.</p>	Прихвата се.	Активност 4.3.1 Повећање укупног износа за субвенције за противградне мреже, мреже за засену и мреже за заштиту за вишегодишње засаде и матичне засаде.
	<p>Примедба 4: Назив поглавља: Активност 4.3. Повећање укупног износа за субвенције за системе за заштиту од мраза за</p>	Прихвата се.	Активност 4.3. Повећање укупног износа за субвенције за системе за заштиту од мраза за вишегодишње засаде и матичне засаде.

<p>засаде воћа и винограда</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Уместо постојећег текста за Активност 4.3. предлажемо следећи: „Активност 4.3. Повећање укупног износа за субвенције за системе за заштиту од мраза за вишегодишње засаде и матичне засаде“</p> <p>Образложење: На састанку 11.5. 2023. год. одржаном у Клубу пољопривредника је договорено да се активности које се односе на воћњаке и винограде споје (што је и урађено) и да се односе на вишегодишње засаде.</p>		
---	--	--

УЧЕСНИК У ЈАВНОЈ РАСПРАВИ: Владан Шћекић- Климатски форум

Редни број	КОМЕНТАР	ОДГОВОР МИНИСТАРСТВА	НОВИ ТЕКСТ ПРОГРАМА
11.	<p>Примедба 1: Назив поглавља: Поглавље 7. Мере прилагођавања на измењене климатске услове предложене за спровођење у току трајања Програма. Табела 16. Такође, потребно је предлог уврстити и у поглавље: Први Акциони план Програма за прилагођавање на измењене климатске услове за период 2024-2026 Предлог се односи на увођење нове мере која ће допринети испуњењу посебног циља 1: Повећање свести, унапређење знања и разумевања утицаја климатских промена и њихових последица. Такође, уместо увођења додатне мере (уколико није могуће), предложена мера може да буде и допуна постојеће мере број 8: Побољшање</p>	<p>Предлог се не прихвата.</p> <p>Сам Програм и циљ његовог доношења представља основу и вид комуникације са свим грађанкама и грађанима као и свим заинтересованим странама у области прилагођавања на измењене климатске услове.</p>	

<p>спремности грађана Републике Србије на временске и климатске екстреме.</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Израда Смерница за комуникацију за област климатских промена, за државне службенике и запослене у јавном сектору.</p> <p>Смернице би требало да садрже јасне ставове Владе РС и Министарства заштите животне средине, у вези са климатским променама, засноване на научним чињеницама и обавезама које су преузете приступањем и ратификацијом међународних и уговора са ЕУ, као и јасне комуникационе поруке које произилазе из научних чињеница, и обавезујуће су за све државне службенике и запослене у јавном сектору приликом јавних наступа.</p> <p>Иако су климатске промене очигледне и њихово постојање потврђено од стране великог броја еминентних стручњака и институција, као и на међународном нивоу кроз Међународни панел о промени климе, у јавном дискурсу у Србији и даље се могу чути дисонантни тонови. Заправо, поједини представници јавних институција, у току јавних наступа, тврде да се не дешава ништа драматично већ да је у питању циклус у животу Планете, каквих је у прошлости било много.</p> <p>Овакав начин комуникације доводи до тога, да на основу резултата истраживања у 2022. години, 37%² грађана Србије верује да се временске непогоде које су нас погодиле 2014. и 2017. године неће чешће дешавати у будућности, односно да су изузетак, и да се неће више</p>		
--	--	--

²https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-08/UNDP_Zelena%20agenda%20Izve%C5%A1taj%20iz%20istra%C5%BEivanja%20javnog%20mnjenja_2022-2023.pdf

<p>понављати, односно да је таквих појава било у прошлости и да ће их бити увек. Такође, резултати истраживања указују да само 51% испитаника сматра да климатске промене представљају проблем и да је потребно увести мере како би се спречиле њихове последице. Имплементација ове мере би довела до тога да грађани добијају тачне информације засноване на научним чињеницама. На овај начин би знање и свест грађана били у значајној мери унапређени.</p>		
<p>Примедба 2: Назив поглавља: Поглавље 7. Мере прилагођавања на измењене климатске услове предложене за спровођење у току трајања Програма. Табела 16. Такође, потребно је предлог уврстити и у поглавље: Први Акциони план Програма за прилагођавање на измењене климатске услове за период 2024-2026 Предлог се односи на увођење нове мере која ће допринети испуњењу посебног циља 1: Повећање свести, унапређење знања и разумевања утицаја климатских промена и њихових последица. Такође, уместо увођења додатне мере (уколико није могуће), предложена мера може да буде и допуна постојеће мере број 8: Побољшање спремности грађана Републике Србије на временске и климатске екстр Поглавље 7. Мере прилагођавања на измењене климатске услове предложене за спровођење у току трајања Програма. Табела 16. Такође, потребно је предлог уврстити и у поглавље: Први Акциони план Програма за прилагођавање на измењене климатске услове за период 2024-2026</p>	<p>Прихвата се делимично.</p>	<p>Мера 8. Програма је допуњена: У току трајања Програма потребно је спровести едукације за медије ради правовременог и редовног извештавања о климатским опасностима. Потребно је израдити и програме за едукацију деце и младих и прилагодити продукте њиховом узрасту, као едукативне материјале доступне свим групама грађана.</p>

Предлог се односи на увођење нове мере која ће допринети испуњењу посебног циља 1:

Повећање свести, унапређење знања и разумевања утицаја климатских промена и њихових последица.

Такође, уместо увођења додатне мере (уколико није могуће), предложена мера може да буде и допуна постојеће мере број 8: Побољшање спремности грађана Републике Србије на временске и климатске екстреме.

Предлог за измену и/или допуну:

- Израда едукативних видео спотова за грађане у циљу унапређења превенције здравствених последица, заштите имовине и побољшања спремности грађана РС за правилно деловање у екстремним климатским и временским приликама, и правовремено емитовање видео материјала на телевизијама које имају националну фреквенцију.

Кратки видео спотови би требало да на јасан начин информишу и образују грађане о правилним начинима поступања у екстремним климатским и временским приликама и мерама заштите, и могућим последицама, како би се лакше прилагодили на негативне утицаје климатских промена (на пример у току топлотних и ледених таласа, олуја, суша ..).

Кратке видео спотове би требало емитовати на свим телевизијама које имају националну фреквенцију, обзиром да Закон о електронском медијима и Закон о оглашавању дају могућност емитовања ове врсте ТВ спотова без накнаде.

Имплементација ове мере би довела до тога да грађани добијају тачне информације од надлежних институција. На овај начин би била

	побољшана спремност грађана РС на временске и климатске екстреме		
УЧЕСНИК У ЈАВНОЈ РАСПРАВИ: Тамара Босић, Регулаторни институт за обновљиву енергију и животну средину			
Редни број	КОМЕНТАР	ОДГОВОР МИНИСТАРСТВА	НОВИ ТЕКСТ ПРОГРАМА
12.	НАЧЕЛНЕ ПРИМЕДБЕ И ПРЕДЛОЗИ:		
	<p>- Анализа стања не садржи јасно идентификоване проблеме, а у ситуацији када су одређени проблеми идентификовани предложене мере адаптације нису засноване на анализи стања. Највећи део мера је повезан са са Посебним циљем 1, који се односи на јачање капацитета. Имајући у виду ниво штета и губитака које Србија трпи, а који се повећавају са годинама, потребно је предвидети додатне мере које ће обезбедити смањење истих. Наиме, највећи број мера, односно њихова реализација, повезана је са научним институцијама и факултетима, али повећање свести, унапређење знања и разумевања утицаја климатских промена и њихових последица, само по себи, неће довести до смањења штета и губитака које Србија трпи;</p> <p>- Програм прилагођавања на измењене климатске услове са акционим планом (“Програм”) не садржи адекватну и потпуну анализу социо-економске ситуације која утиче на прилагођавање на измењене климатске услове, као ни адекватну и потпуну идентификацију сектора најпогођенијих климатским променама, не садржи адекватну разраду и процене добити и трошкова различитих комбинација мера прилагођавања, као и резултате спроведене анализе ефеката за сваку од комбинација мера прилагођавања, као</p>	<p>Мере наведене у Програму су у потпуности усклађене са мерама у Акционом плану, а у Акционом плану су мере груписане према посебним циљевима Програма, у складу са Законом о планском систему и пратећим подзаконским актима.</p> <p>Коментари који се тичу посебних циљева Стратегије нискоугљеничног развоја, као и ревидираног Национално утврђеног доприноса нису довољно прецизирани, имајући у виду да је целокупан Програм базиран на бројним анализама које се односе и на предметно, а исто је детаљније разрађено у мерама Програма и Акционог плана.</p> <p>У оквиру поглавља 1.2.2. Програма анализирано је законодавство ЕУ и захтеви из истог а у вези са прилагођавањем на измењене климатске услове, у складу са Законом о планском систему и пратећим подзаконским актима.</p> <p>С обзиром да је Програм израђен тако да омогући извештавање о његовој реализацији у складу са захтевима члана</p>	

<p>ни резултате додатних анализа ефеката разматраних опција на основу спроведених консултација;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Неопходно је изградити анализу утицаја на водне ресурсе, која је у Програму изостала; - Потребно је више пажње посветити анализи утицаја климатских промена на инфраструктуру и градове, те предвидети адекватне мере за смањење штета и губитака у том погледу; - Мере прописане у Програму нису усклађене са мерама прописаним у акционом плану; - Иако се у Програму наводи да Стратегија нискоугљеничног развоја дефинише два посебна циља који узимају у обзир прилагођавање на измењене климатске услове – Посебан циљ 4: Очување потенцијала мера ублажавања, утврђених до 2030. и 2050. године, повећањем отпорности на климатске промене у приоритетним секторима; и Посебан циљ 5: Промовисање преласка на климатски неутралну економију и друштво отпорно на климатске промене, Програм пропушта да детаљније анализира и идентификује свој допринос постизању ових циљева; - У Програму се не наводи Закон о клими Европске уније нити пратећа подзаконска акта (постоји делимична анализа у погледу старог законодавства ЕУ - пре усвајања Зеленог договора), а који одређују правила поводом извештавања и припреме планских докумената у области адаптације на климатске промене; - Програм не анализира у довољној мери обавезе у области адаптације које је Србија преузела потписивањем Софијске декларације; - Одлука 18/CMA.1 Modalities, procedures and guidelines for the transparency framework for 	<p>13. Споразума из Париза и пратећим одлукама, као и Закону о планском систему и Закону о климатским променама, коментар који се тиче Одлуке 18/CMA.1 Modalities, procedures and guidelines for the transparency framework for action and support referred to in Article 13 of the Paris Agreement, у делу IV. Information related to climate change impacts and adaptation under Article 7 of the Paris Agreement није довољно прецизиран.</p> <p>Одговори на друге начелне примедбе и предлоге су дати кроз одговоре на предлоге и примедбе у појединостима у даљем тексту.</p>	
---	--	--

<p>action and support referred to in Article 13 of the Paris Agreement, у делу IV. Information related to climate change impacts and adaptation under Article 7 of the Paris Agreement дефинише оквир извештавања у области адаптације на климатске промене. Како би се успешно извештавало у овој области потребно је да Програм буде усклађен са овим захтевима (садржај, захтеви, индикатори извештавања и сл.);</p> <p>- Иако наводи ревидиран Национално утврђени допринос, Програм се реферише само на штете и губитке у истим, али не и на делове 3. г) и 4.г.ii у којима се наводи да ће детаљнија питања и конкретне мере и акције адаптације бити детаљније разрађене и анализирани у Програму.</p>		
<p>Поглавље: 2. Поступак израде Програма прилагођавања на измењене климатске услове – Образложење: У предметном поглављу се наводи да је неопходно омогућити укључивање сваког појединца у процес прилагођавања како би заштитио себе, своју имовину и послове. Из овог разлога Програм кроз мере спроводи укључивање прилагођавања на системски начин, кроз допуне и измене националних регулатива и методологија и пружа услове за повећање капацитета за едукацију о климатским променама и ризицима и за правовремено обавештавање јавности о климатским опасностима чије учесталости и интензитети се повећавају. Како би се испунио задатак укључивања сваког појединца у процес прилагођавања није довољно повећати капацитете који се тичу едукације и правовременог обавештавања, већ је од великог значаја омогућити интерактивност</p>	<p>У овом Програму омогућава се едукација и побољшана информисаност грађана о прилагођавању на измењене климатске услове, укључујући и климатске опасности, а како би грађани били у могућности да препознају утицаје климатских промена и јасно одвоје од утицаја других фактора, након чега ће грађани бити више упонати са последицама климатских промена, а тиме и оспособљени да пруже информације о истим. Из тог разлога ове активности могу бити интезивирани у наредном Акционом плану.</p>	

<p>комуникације са грађанима тј. комуникацију у оба смера где ће грађанима бити омогућено да локалној самоуправи и другим органима управе пруже информације о последицама климатских промена у њиховом непосредном (локалном) животном окружењу и проблемима са којима се из тог разлога сусрећу. Пример таквог канала комуникације могу бити отворене канцеларије, веб портали, крауд мапинг интерактивни ГИС, као и директни сусрети путем заједничких састанака, радионица и сл. активности локалне самоуправе са грађанима</p>		
<p>3.3.1. Климатске опасности и климатски чиниоци утицаја Образложење: У предметном поглављу наведено је да се клима земљиште-вода разматрају као повезани систем (тзв. нексус приступ), због чега су поред анализе климатских параметара у процене укључене и расположиве информације о осмотреним и очекиваним променама у деградацији земљишта, површинским и подземним водама изазване климатским променама (Поглавље Д1.5) Овде се може говорити и о допуни увођењем мултискаларног приступа који овај нексус систем (клима-земљиште-вода) посматра кроз више просторних размера. На пример, од највише размере региона, преко нивоа градова и насеља до локалног нивоа. Мултискаларни приступ омогућава усаглашавање и повезивање елемената зелене инфраструктуре (и решења заснованих на природи) на свим просторним нивоима осигуравајући њихову ефикасност и функционалност као система. У свим релевантним међународним документима везаним за зелену инфраструктуру и решења заснованим на природи мултискаларност се</p>	<p>Прихвата се. Нексус приступ се примењује у одређивању мера адаптације. У пољопривреди се спроводи кроз укључивање оптимизације наводњавања, одрживог управљања земљиштем и другим мерама, прилагођеног производњи у условима климатских промена, кроз израде методологија, студија и едукације.</p>	<p>Допуна за меру 21. Програма: У току трајања Програма изградити анализу о могућности укључивања климатских промена у просторни и генерални урбанистички план</p>

<p>поставља као примарно начело у њиховом планирању и имплементацији. У Програму се наводи да је потребно процене утицаја климатских промена укључити у планове за управљање ризицима од екстремних догађаја, као и просторни и генерални урбанистички план, са циљем смањивања ових ризика и повећањем капацитета за опоравак услед штета нанетих екстремним догађајима, чиме се укупно доприноси повећању отпорности Републике Србије на климатске опасности, али ова потреба није даље анализирана, нити обрађена у Програму. Поставља се питање како укључити процене утицаја климатских промена у просторне и генералне урбанистичке планове? У Програму би, кроз дефинисане мере и активности у оквиру урбанистичког сектора требало ближе дефинисати начин њиховог уграђивања у урбанистичке планове који имају обавезујући карактер. Нексус приступ се не препознаје у анализама нити се планирање мера базира на њему (тако се приликом анализе утицаја на сектор пољопривреде не анализира утицај и стање земљишта).</p>		
<p>Поглавље: 3.3.2. Унапређивање знања у праћењу климатских промена</p> <p>Образложење: Предметним поглављем наведено је да је неопходно обезбедити праћење утицаја климатских промена, укључујући праћење губитака и штета – утврдити методологију праћења по секторима и обезбедити доступност ових информација, као и обавезност њеног коришћења; размотрити укључивање информација из научних и других пројектних резултата. У оквиру активности праћења</p>	<p>Делимично се прихвата.</p> <p>Део примедбе образложен у коментару који се односи на Поглавље: 2. Поступак израде Програма прилагођавања на измењене климатске услове.</p>	<p>Све три компоненте захтевају координисани рад научне заједнице, релевантних државних институција, доносиоца одлука, креатора политика, као и других заинтересованих страна ради постизања консензуса око избора најбољих решења.</p>

<p>утицаја климатских промена би требало уврстити и партиципативне методе (на пример метод ко-креације) сарадње са грађанима и невладиним сектором које би укључиле корисне повратне информације на локалном нивоу од стране грађана. Једна од могућих инструмената примене је техника краудмапинга (crowdmapping) којим се просторно референцирају информације на интерактивној мапи о штетним утицајима и које су грађани лично претрпели од појединих климатских утицаја на локалном нивоу. Предметним поглављем закључено је и да Све три компоненте захтевају координисани рад научне заједнице, релевантних државних институција, доносиоца одлука и креатора политика ради постизања консензуса око избора најбољих решења. Потребно је предложити и меру да угрожено становништво може да даје повратне информације о местима која су посебно истакнута по тешким климатским условима. То је посебно изражено у градовима у току летњих месеци када је присутан ефекат топлотног острва.</p>		
<p>Поглавље: 4. Релевантни социо-економски показатељи</p> <p>Образложење: Поглавље 4. не садржи релевантне социо-економске показатеље и није израђено у складу са Законом о климатским променама ("Сл. гласник РС", бр. 26/21). Наиме, чланом 14 (1) Закона о климатским променама прописано је да је потребно приказати анализу социо- економске ситуације која утиче на прилагођавање на измењене климатске услове, а наведено поглавље садржи информације о утицају промене глобалне температуре на БДП.</p>	<p>Прихвата се.</p> <p>Приликом израде Програма коришћене су све доступне анализе у вези са социоекономским параметрима на националном нивоу. Додатне анализе ће бити урађене за потребе израде наредног Акционог плана Програма.</p>	

<p>У Програму се наводи да негативан утицај климатских промена на БДП значајно расте са порастом средњих глобалних температура, из табеле 2. се примећује да промене БДП-а расту са порастом температуре, али не постоји анализа других климатских параметара (падавине, ветар...) које би дале упоредну анализу те потврдиле да утицај климатских промена расте са порастом само температуре (уколико постоји анализа која ово потврђује, потребно је исту уврстити у Програм). У овом поглављу Програма наведено је и да је приказ рањивих група на климатске промене и процена становништва под високим ризиком од климатских промена урађен у Поглављу 5.1. овог Програма, међутим важно је напоменути да је у поглављу 5.1. изостала суштинска анализа рањивих група (нпр. рањиве групе су подељене на категорије, без помена оних који живе у великим градовима, а који су, како се то у самом Програму наводи, посебно погођени додатним утицајима загађења).</p>		
<p>Поглавље: 5.1. – Здравље и безбедност људи</p> <p>Образложење: У Програму се наводи да процена рањивости и ризика од климатских промена у сектору јавног здравља у Републици Србији није систематски урађена на националном нивоу. Потребно је образложити разлоге изостанка ове анализе (зашто иста није израђена у процесу израде Програма), те предложити мере за превазилажење ових недостатака. Такође, имајући у виду да није израђена анализа утицаја на сектор здравља није јасно како је извршена идентификација сектора најпогођенијих климатским променама, те није јасно на основу којих података су изнети закључци који</p>	<p>Сектор здравља људи препознат је у свим националним извештајима према Оквирној конвенцији УН о промени климе као један од приоритетних сектора. Утицај климатских промена на здравље људи директно следи их представљених анализа климатских промена, а највише због повећаних учесталости климатских опасности.</p> <p>Мере у овом сектору, како у Програму, тако и у Акционом плану, допринеће унапређењу информација и знања у овој области.</p>	

<p>представљају обавезни елемент програма у складу са чланом 14 (5) Закона о климатским променама.</p>		
<p>Поглавље: 5.4 - Саобраћајна (путна) инфраструктура</p> <p>Образложење: Поглавље 5.4 не садржи анализу стања, нити идентификоване кључне проблеме у предметној области.</p>	<p>Мере у овом сектору, како у Програму, тако и у Акционом плану допринеће унапређењу информација и знања у овој области.</p>	
<p>Поглавље: 5.5. Енергетика</p> <p>Образложење: У поглављу 5.5. наводи се да је поред промена просечних вредности, због повећане варијабилности климатских услова, потребно израдити и анализу екстремних вредности (вредности, учесталости, трајања). За израду ове студије утицаја препоручује се најпре утврђивање методологије израде анализа по овде наведеним смерницама, а затим по утврђеној методологији израда студије утицаја. Међутим, Подносилац указује да Европска агенција за заштиту животне средине прати као индикатор heating and cooling days више од 10 године, те је потребно преузети методологију, а исту је потребно утврдити кроз законодавни оквир. Србија нема систем индикатора за праћење промена климе и потребно је прописати меру која се односи на успостављање овог система (на нивоу ЕУ постоје индикатори који се у потпуности могу преузети). Поред тога, потребно је да индикатори који се односе на спровођење Програма и који су постављени у Програму буду усклађени са индикаторима одрживог развоја. У истом поглављу наводи се и потреба израде студије о утицају климатских промена на хидролошке параметре за потребе енергетике са претходно утврђеном</p>	<p>Предмет Програма се тиче искључиво области прилагођавања на измењене климатске услове.</p> <p>У току израде предметних методологија биће размотрени предметне сугестије.</p> <p>Подаци за процену хидролошких параметара биће унапређени (просторна и временска покривеност), у оквиру мера Програма.</p>	<p>Допуна за меру 3 Програма: У току трајања Програма размотрити индикаторе за праћење климатских промена препоручених на нивоу ЕУ и по могућности ускладити са њима.</p>

<p>методологијом. Методологија треба да обухвати: утврђивање релевантних будућих периода за које се процењују ризици, избор модела и методологију примене ансамбла климатских модела и опсега њихових вредности, избор и верификацију модела (или више модела) за процену хидролошких параметара, избор параметара за које се ради процена и укључивање у анализу учесталости и интензитета екстремних догађаја, поред анализе промена у средњим вредностима. Подносилац указује да није јасно из Програма да ли ови подаци већ постоје (имајући у виду моделиране информације)? Потребно је препознати и укључити и анализу постојећег стања, а у погледу температуре воде. Иако ово поглаље говори пре свега о утицају климатских промена на сектор енергетике, потребно је констатовати да је енергетски сектор главни емитер гасова који изазивају ефекат стаклене баште и да као такав даје највећи допринос климатским променама. Недостаје и констатација да је због доминантне употребе угља (веома лошег калитета) и највећи генератор загађења ваздуха што доприноси појачању последица које доносе климатске промене, пре свега у здрављу становништва. Иста примедба се може упутити и на остала потпоглавља (5.2; 5.3; 5.4; 5.6 и 5.7) која говоре о рањивости сектора на климатске промене- упоредо са тим је потребно истаћи колико сектори појединачно доприносе климатским променама. Та сазнања су такође неопходна како би се у Програму адекватно формулисали циљеви, активности и мере прилагођавања на измењене климатске услове.</p>		
<p>Поглавље: 5.6. - Урбано планирање и урбани развој</p>	<p>Прихвата се.</p>	<p>Ова мера укључује:</p>

<p>Образложење: У поглављу 5.6. у потпуности је изостала повезница са документима развојног планирања и јавним политикама, а пре свега важећим просторним и урбанистичким плановима и стратегијама које уређују развој урбаних подручја који представљају кључни инструмент у предузимању конкретних активности у простору у сврху прилагођавања на измењене климатске услове. Кораци који су предложени како би се спровеле предложене мере нису довољно одређени и инструктивни. Јасно је да је за реализацију ових мера неопходан системски приступ, али је потребно препознати да је неопходна реформа регулаторно планског система у градовима који у недовољној мери штити зелене површине и не препознаје у потпуности неопходност увођења зелене инфраструктуре и решења заснованих на природи у циљу прилагођавања гадова на климатске промене. Имплементација ових решења није законски обавезујућа већ је дефинисана само у виду препорука у плановима, стратегијама и акционим плановима градова и локалних самоуправа. Потребно је размотрити могућност увођења зеленог индекса као обавезујућег законског и планског параметра у активностима планирања и изградње, што је већ препознато у урбанистичким генералним и регулационим плановима као предлог или препорука (на пример План генералне регулације система зелених површина града Београда). С обзиром на то да је зелена инфраструктура мултискаларни систем (онај који функционише на више просторних размера), неопходно је усклађивање регулативе и планова од регионалног до локалног нивоа</p>		<ul style="list-style-type: none">• Израду студије која ће разматрати измену регулаторног оквира у циљу имплементације концепта зелене инфраструктуре, укључујући и разматрање еколошког индекса• У току трајања Програма потребно је извршити имплементацију концепта зелене инфраструктуре кроз измене и допуну релевантних законодавних и правних аката на основу резултата студије, као и кроз унапређено планирање, управљање и изградњу урбаних зелених површина узимајући у обзир измењене климатске услове.• У току трајања Програма изградити анализу о могућности укључивања климатских промена у просторни и генерални урбанистички план
--	--	---

	<p>како би се зелена инфраструктура имплементирала на делотворан начин. Овде се посебан акценат и значај даје на нивоу региона. На нивоу локалне самоуправе је потребно успоставити сарадњу са локалном заједницом и у складу са Европском праксом ко-креације да се у заједничком партиципативном процесу дође до најбољих решења која ће укључити становништво у процесе озелењавања и јачања зелене инфраструктуре.</p>		
	<p>Поглавље: 5.7. Биодиверзитет</p> <p>Образложење: Предметно поглавље започето је наводом да Повећање отпорности биодиверзитета на климатске промене представља мултисекторски задатак. Као што је то случај са планирањем и имплементацијом зелене инфраструктуре (сектор урбанизма), поред мултисекторског приступа, потребно је применити и мултискаларни приступ, који обухвата више просторно-административних нивоа. Разлог за то је чињеница да функционалност и квалитет таквих „зелених“ система зависи од њихове повезаности која се простире увек ван граница административних подручја и мора да обухвати све просторне размере- од локалне до регионалне па и међународне. То изискује усклађеност регулативе и планова, али и процеса имплементације, контроле и праћења квалитета на свим административним нивоима. Такође у таблели 13. Препоруке у области биодиверзитета ради очувања биодиверзитета и остваривања његове отпорности у условима климатских промена, по групама по типу мера потребно је издвојити да је посебно угрожен биодиверзитет у урбаним подручјима који има</p>	<p>Предметно ће бити разматрано у оквиру мера и активности у области биодиверзитета.</p>	

	<p>специфичне особености како врста тако и станишта, у оквиру урбаних екосистема. У овим условима потребно је издвојити као интервенцију увођење свих неопходних елемената зелене инфраструктуре и природом заснованих решења.</p>		
	<p>Поглавље: 6.1 - Општи циљ</p> <p>Образложење: Није јасно зашто је као општи циљ документа јавне политике у области која се бави акцијама које треба да смање штете и губитке изазване климатским променама одређен циљ који се односи на повећање капацитета. Подносилац указује и да је постављени индикатор неадекватан. Потребно је ускладити општи циљ и индикаторе са Стратегијом адаптације на климатске промене Европске уније и циљевима одрживог развоја (13).</p>	<p>У циљу бољег појашњења питања у вези са општим циљем допуњено је Поглавље 6.1.</p> <p>Прилагођавање на измењене климатске услове је изразито локалног карактера, како у погледу климе која се мења, тако и др. националних карактеристика те усклађивање Стратегијом адаптације на климатске промене Европске уније, која се односи на много већу просторни ниво или са другим државама није сврсисходно. Али, Програм је израђен у складу са начелима предметне Стратегије ЕУ, а приликом финалне израде Програма узете су у обзир и Смерницама за стратегије и планове прилагођавања на измењене климатске услове из јун 2023. године (Guidelines on Member States' adaptation strategies and plans)</p>	<p>Допуна Поглавља 6.1.: Повећање капацитета за остваривање веће отпорности на климатске промене подразумева изградњу система и друштва са високим степеном свести о климатским променама, утицајима и потребама за прилагођавањем. Такође, поразумева и обезбеђивање правовремених потребних информација различитим струкама као и свим грађанима. Ово представља основу развоја успешног процеса прилагођавања на измењене климатске услове а тиме и обезбеђивање капацитета за остваривање веће отпорности.</p> <p>Допуна Поглавља 1: Приликом финалне израде Програма узете су у обзир и Смерницама за стратегије и планове прилагођавања на измењене климатске услове из јун 2023. године (Guidelines on Member States' adaptation strategies and plans).</p>
	<p>Поглавље: 7. Мере прилагођавања на измењене климатске услове предложене за спровођење у току трајања Програма</p> <p>Образложење: Предметним поглављем, у оквиру табеле број 16 Мере прилагођавања на измењене климатске услове које се предлажу за спровођење у току трајања овог Програма (група, назив, број посебног циља програма)</p>	<p>Делимично се прихвата.</p> <p>Пошумљавање, зелена инфраструктура и друге мере које се односе на обнављање природних система или управљаних екосистема, нису једнозначно повезани са прилагођавањем на климатске промене, стога се не може очекивати да се Програм у већој мери бави овом тематиком, већ да истакне значај у прилагођавању. Програм</p>	<p>Допуна за меру 21. Програма:</p> <p>Ова мера укључује:</p> <ul style="list-style-type: none"> Израду студије која ће разматрати измену регулаторног оквира у циљу имплементације концепта зелене инфраструктуре, укључујући и разматрање еколошког индекса

<p>коме припадају, опис мере) са наведеним кључним институцијама за њихово спровођење, партнерима и заинтересованим странама у области УРБАНИЗАМ предвиђена је мера 20: Подршка јединицама локалних самоуправа у спровођењу прилагођавања на климатске промене кроз јачање зелене инфраструктуре у оквиру које је наведено следеће: Ова мера подразумева расписивање Јавних конкурса за доделу средстава јединицама локалних самоуправа за суфинансирање реализације пројеката пошумљавања коришћењем врста отпорних на климатске промене. На овај начин ће се истовремено унапређивати и зелена инфраструктура урбаних средина. Меру пошумљавања је потребно допунити, ускладити и реализовати заједно са осталим мерама имплементације зелене инфраструктуре и решењима заснованим на природи које су дефинисане и на нивоу градова и локалних самоуправа кроз стратегије, акционе планове и регулационе планове. У оквиру мере 21. која је предвиђена у оквиру исте табеле препозато је коришћење услуга које пружају зелене површине, а према концепту Решења заснованих на природи. Даље се наводи да мера има за циљ да потпомогне развој зелене инфраструктуре у урбаним срединама Републике Србије увођењем предметног термина у законодавни и плански оквир на национаном и локалном нивоу. Ова мера укључује: - Израда студије која ће разматрати измену регулаторног оквира у циљу имплементације концепта зелене инфраструктуре - току трајања Програма потребно је извршити имплементацију концепта зелене инфраструктуре кроз измене и допуну</p>	<p>препознаје и споводи Решења заснована на природи где је утврђана корист и одрживост. У супротном може доћи до погрешне адаптације, односно неодрживе адаптације.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • У току трајања Програма потребно је извршити имплементацију концепта зелене инфраструктуре кроз измене и допуну релевантних законодавних и правних аката на основу резултата студије, као и кроз унапређено планирање, управљање и изградњу урбаних зелених површина узимајући у обзир измењене климатске услове. • У току трајања Програма изградити анализу о могућности укључивања климатских промена у просторни и генерални урбанистички план
---	---	---

	<p>релевантних законодавних и правних аката на основу препорука Радне групе, као и кроз унапређено планирање, управљање и изградњу урбаних зелених површина узимајући у обзир измењене климатске услове. - Израда студије која ће разматрати измену регулаторног оквира у циљу имплементације концепта зелене инфраструктуре - току трајања Програма потребно је извршити имплементацију концепта зелене инфраструктуре кроз измене и допуну релевантних законодавних и правних аката на основу препорука Радне групе, као и кроз унапређено планирање, управљање и изградњу урбаних зелених површина узимајући у обзир измењене климатске услове. Системска измена регулаторног и планског оквира ради увођења "зелене регулативе" је од суштинског значаја и Програм би требало више да истакне тај значај и ближе дефинише кораке који би водили до ове реформе планског и законског оквира</p>		
	<p>Поглавље: 7. Први Акциони план Програма за прилагођавање на измењене климатске услове за период 2024-2026</p> <p>Образложење: У циљу остваривања МЕРЕ АКЦИОНОГ ПЛАНА БРОЈ 3.32 Потребно је урадити студију о могућности измене регулаторног и планског оквира зелене инфраструктуре, али и увођења мере зеленог индекса као параметра којим се осигурава да ће зелене површине у урбаним срединама бити квалитативно и квантитативно у складу са потребом упостављања зелене инфраструктуре и решења заснованим на природи.</p>	<p>Сугестија ће се разматрати у наредном Акционом плану, на основу тражене допуне мере 21 Програма.</p>	

УЧЕСНИК У ЈАВНОЈ РАСПРАВИ: Ивана Вилотијевић, Град Београд – Секретаријат за заштиту животне средине

Редни број	КОМЕНТАР	ОДГОВОР МИНИСТАРСТВА	НОВИ ТЕКСТ ПРОГРАМА
13.	НАЧЕЛНЕ ПРИМЕДБЕ И ПРЕДЛОЗИ:		
	У документу постоји несразмера између различитих области. На пример део који се односи на пољопривреду је детаљно обрађен са великим бројем мера које се спуштају до највећег нивоа детаљности, док је за урбана подручја мали број мера иако је препознато да су она посебно рањива на климатске промене са растућим ризиком у будућим климатским условима. Имајући у виду наведено, предлози и примедбе се односе на мере у урбаним подручјима са посебним акцентом на смањење ефекта урбаног топлотног острва и површински отицај. Такође, у документу треба направити јасну разлику између урбанизма (вид планирања) и урбаног подручја (територија) , односно када се мере односе на процес планирања (урбанизам), а кад на територију (урбано подручје).	Одговори на начелне примедбе и предлоге су дати кроз одговоре на предлоге и примедбе у појединостима у даљем тексту.	
	Предлог за измену и/или допуну: На страни 37 Уместо: Овим Програмом као приоритет издвајају се мере: • Одржавање и повећање ”зелених” површина у урбаним срединама..... Предлажемо: Овим Програмом као приоритет издвајају се мере: • Повећање површина које чине зелену инфраструктуру у урбаним срединама и	Делимично се прихвата. Неопходно је прво дефинисати појам зелене инфраструктуре у регулативама на националном нивоу.	Допуна поглавља: 5.6.: Урбано планирање и урбани развој: - Одржавање и повећање ”зелених” површина у урбаним срединама, у оквиру концепта зелене инфраструктуре и унапређење њиховог одржавања у складу са измењеним климатским условима;

<p>унапређење њиховог одржавања у складу са измењеним климатским условима.</p> <p>Образложење: Зелена инфраструктура је свеобухватнији појам од зелених површина, која у себи садржи и зелене површине. Елементи зелене инфраструктуре су шума, зелени простори различитог типа, дрворед, озелењени кровови и зидови и др.). Зелена инфраструктура је стратешки планирана мрежа природних и природи блиских подручја која својим еколошким карактеристикама пружају читав спектар услуга екосистема.</p>		
<p>Предлог за измену и/или допуну:</p> <p>На страни 37 Уместо: Зелене површине представљају имплементацију концепта Решења заснованих на природи у побољшање животних услова у урбаним срединама и адаптацији на климатске промене, укључујући здравље и безбедност грађана.</p> <p>Предлажемо: Решења заснована на природи су део концепта зелене инфраструктуре чијом имплементацијом се постиже побољшање животних услова у урбаним срединама и адаптација на климатске промене, укључујући здравље и безбедност грађана....</p> <p>Образложење: Зелене површине као елемент зелене инфраструктуре су много више од имплементације концепта</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>Решења заснована на природи, према рефернци приложеној у тексту су тзв „Umbrella“ концепт великог броја мера које имају за задатак да реше друштвене изазове. По својој јасно усвојеној дефиницији и стандарду оне представљају далеко шири концепт од зелене инфраструктуре.</p>	

<p>Решења заснованих на природи. Да не би било забуне у терминологији и хијерархији појмова зелена инфраструктура је најшири појам и треба га користити у контексту урбаних подручја. Зелене површине су елемент зелене инфраструктуре, а решења заснована на природи су само биотехничка решења којим се стварају природи блиска подручја као део зелене инфраструктуре.</p>		
<p>Поглавље: 6.2. Посебни циљеви Програма</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: На страни 42 у оквиру Табеле 15 додати још два индикатора за меру 3:</p> <p>Број просторних и урбанистичких планова у чијој изради су узети у обзир сценарији промене климе из Дигиталног атласа климе Србије</p> <p>Број просторних и урбанистичких планова који препознају и примењују неки од принципа зелене инфраструктуре (конективност, мултифункционалност, скалабилност, диверзитет)</p> <p>Образложење: На страни 36 се констатује да „Због велике густине насељености у урбаним срединама, велика је изложеност људи климатским променама, па она представљају глобални приоритет у спровођењу мера прилагођавања на измењене климатске услове“. Имајући у виду наведено, урбане средине су</p>	<p>Делимично се прихвата.</p> <p>Како сада не постоји обавеза укључивања климатских промена у просторне и урбанистичке планове, као ни зелене инфраструктуре, прво је потребно предвидети превазилажење ових недостатака као у мерама Програма.</p>	<p>Допуна за меру 21. Програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Размотрити могућност укључивања климатских промена у просторни и генерални урбанистички план -Израда студије која ће разматрати измену регулаторног оквира у циљу имплементације концепта зелене инфраструктуре, укључујући и разматрање еколошког/зеленог индекса. -У току трајања Програма потребно је извршити имплементацију концепта зелене инфраструктуре кроз измене и допуну релевантних законодавних и правних аката на основу анализе студије, као и кроз унапређено планирање, управљање и изградњу урбаних зелених површина узимајући у обзир измењене климатске услове.

<p>препознате као глобални приоритет, а да би се решавали проблеми у урбаним срединама неопходне су иновације у процесу урбанистичког планирања као што је коришћење сценарија промене климе из Дигиталног атласа климе Србије, као улазног податка који се узима у обзир у процесу урбаног развоја.</p> <p>Такође, препознавање зелене инфраструктуре као стратешки планиране мреже природних и природи блиских подручја (која смањује ефекат урбаних топлотних острва и својом порозношћу позитивно утиче на ублажавање површинског отицаја), у процесу израде просторних и урбанистичких планова у великој мери може допринети адаптацији градова на измењене климатске услове.</p>		
<p>Примедба 4: Назив поглавља: 7. Мере прилагођавања на измењене климатске услове предложене за спровођење у току трајања Програма</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: На страни 49 у оквиру Табеле 16 део који се односи на Урбанизам предложена је мера: 20. Подршка јединицама локалних самоуправа у спровођењу прилагођавања на климатске промене кроз јачање зелене инфраструктуре Посебан циљ 3 Ова мера подразумева расписивање Јавних конкурса за доделу средстава јединицама локалних самоуправа за суфинансирање реализације пројеката</p>	<p>Прихвата се.</p>	<p>Мера Програма: 20. Подршка јединицама локалних самоуправа у спровођењу прилагођавања на климатске промене кроз јачање зелене инфраструктуре Посебан циљ 3.</p> <p>Опис мере је измењен у:</p> <p>Ова мера подразумева расписивање Јавних конкурса за доделу средстава јединицама локалних самоуправа за суфинансирање реализације пројеката озелењавања и шумљавања коришћењем врста отпорних на климатске промене. На овај начин ће се истовремено унапређивати и зелена инфраструктура урбаних средина.</p>

<p>пошумљавања коришћењем врста отпорних на климатске промене. На овај начин ће се истовремено унапређивати и зелена инфраструктура урбаних средина.</p> <p>Предлог за измену: Ова мера подразумева расписивање Јавних конкурса за доделу средстава јединицама локалних самоуправа за суфинансирање реализације пројеката озелењавања и пошумљавања коришћењем врста отпорних на климатске промене. На овај начин ће се истовремено унапређивати и зелена инфраструктура урбаних средина.</p> <p>Образложење: Меру проширити и термином озелењавање, како би се обухватили и други елементи зелене инфраструктуре као што су паркови, дрвореди, зелени кровови и слично</p>		
<p>Примедба 5: Назив поглавља: 7. Мере прилагођавања на измењене климатске услове предложене за спровођење у току трајања Програма</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: На страни 49 у оквиру Табеле 16 део који се односи на Урбанизам предложена је мера: 21. Повећање отпорности урбаних средина на измењене климатске услове унапређењем зелене инфраструктуре Посебан циљ 2 Узимајући у обзир утицаје климатских промена у урбаним системима (екстремно високе температуре, поплаве, итд.) као</p>	<p>Делимично се прихвата.</p> <p>Решења заснована на природи имају своју усвојену дефиницију, као и стандарди IUCN које даље прецизира њихов обухват. Представљају шири концепт од појма зелена инфраструктуре. Детаљније се може информисати из референци представљеним у Програму.</p>	<p>У складу и са предходним коментарима, Мера 21. Програма: Повећање отпорности урбаних средина на измењене климатске услове унапређењем зелене инфраструктуре Посебан циљ 2 Узимајући у обзир утицаје климатских промена у урбаним пределима (екстремно високе температуре, поплаве, итд.) као мултифункционално решење препозато је коришћење услуга које пружају зелене површине, а према концепту Решења заснованих на природи. У урбаним срединама оне представљају природне или полуприродне површине које обављају следеће екосистемске услуге: доприноси смањивања</p>

<p>мултифункционално решење препозато је коришћење услуга које пружају зелене површине, а према концепту Решења заснованих на природи. У урбаним системима оне представљају природне или полуприродне површине које обављају следеће екосистемске услуге: доприноси смањивања температуре услед процеса евапотранспирације и смањеног загревања површина, као и стварања засена, повећање водопрпусности површине, побољшање циркулације ваздуха, итд. Овакве структуре се препознају као зелена инфраструктура урбаних средина и пружају користи у ублажавању климатских опасности, унапређењу животне средине и здравља и квалитета живота људи у урбаним срединама. Мера има за циљ да потпомогне развој зелене инфраструктуре у урбаним срединама Републике Србије увођењем предметног термина у законодавни и плански оквир на националном и локалном нивоу. Ова мера укључује: - Израда студије која ће разматрати измену регулаторног оквира у циљу имплементације концепта зелене инфраструктуре - току трајања Програма потребно је извршити имплементацију концепта зелене инфраструктуре кроз измене и допуну релевантних законодавних и правних аката на основу препорука Радне групе, као и кроз унапређено планирање, управљање и изградњу урбаних зелених површина узимајући у обзир измењене климатске услове.</p>		<p>температуре услед процеса евапотранспирације и смањеног загревања површина, као и стварања засена, повећање водопрпусности површине, побољшање циркулације ваздуха, итд. Овакве структуре се препознају као зелена инфраструктура урбаних средина и пружају користи у ублажавању климатских опасности, унапређењу животне средине и здравља и квалитета живота људи у урбаним срединама. Мера има за циљ да потпомогне развој зелене инфраструктуре у урбаним срединама Републике Србије увођењем предметног термина у законодавни и плански оквир на националном и локалном нивоу. Ова мера укључује:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Израда студије која ће разматрати измену регулаторног оквира у циљу имплементације концепта зелене инфраструктуре, укључујући и разматрање еколошког индекса • У току трајања Програма потребно је извршити имплементацију концепта зелене инфраструктуре кроз измене и допуну релевантних законодавних и правних аката на основу резултата студије, као и кроз унапређено планирање, управљање и изградњу урбаних зелених површина узимајући у обзир измењене климатске услове. • У току трајања размотрити могућност укључивања климатских промена у Просторни и генерални урбанистички план
--	--	--

<p>Предлог за измену:</p> <p>Узимајући у обзир утицаје климатских промена у урбаним пределима (екстремно високе температуре, поплаве, итд.) као мултифункционално решење препознаје се примена концепта зелене инфраструктуре као стратешки планиране мрежа природних и природи блиских подручја које својим еколошким карактеристикама пружају читав спектар услуга екосистема - доприносе смањивању температуре услед процеса евапотранспирације и смањеног загревања површина, стварања засена, повећање водопропусности површине, побољшање циркулације ваздуха, итд. Зелена инфраструктура пружа користи у ублажавању климатских хазарда, унапређењу животне средине и здравља и квалитета живота људи у урбаним срединама. Мера има за циљ да помогне развој зелене инфраструктуре у урбаним срединама Републике Србије увођењем предметног термина у законодавни и плански оквир на националном и локалном нивоу. Ова мера укључује:</p> <ul style="list-style-type: none">- Израда студије која ће разматрати измену регулаторног оквира у циљу имплементације концепта зелене инфраструктуре – у току трајања Програма потребно је извршити имплементацију концепта зелене инфраструктуре кроз измене и допуну релевантних законодавних и правних аката на основу препорука Радне групе, као и кроз унапређено планирања,		
--	--	--

<p>управљања и изградњу урбаних зелених површина узимајући у обзир измењене климатске услове, као и квантификацију њиховог доприноса у граду и на нивоу парцеле.</p> <p>Образложење: Предлози за измену су засновани на унапређењу формулација како би се боље дефинисала мера и не утичу на суштину мере.</p>		
<p>Примедба 6: Назив поглавља: Акциони план – Мера 21: Повећање отпорности урбаних средина на измењене климатске услове унапређењем зелене инфраструктуре ОБЛАСТ: Урбанизам ПОСЕБАН ЦИЉ 2: Успостављање и јачање капацитета за системско спровођење процеса прилагођавања на измењене климатске услове од националног до локалног нивоа</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: На страни 89 у оквиру акционог плана за показатељ(и) на нивоу мере (показатељ резултата), који гласи Израђена студија о могућности измене регулаторног оквира ради имплементације концепта зелене инфраструктуре уместо циљане вредности 2026. предлажемо циљану вредност 2024. година</p> <p>Образложење: У току је израда Стратегије зелене инфраструктуре града Београда у оквиру које је урађена анализа регулаторног оквира ради имплементације концепта зелене инфраструктуре, која може послужити као</p>	<p>Прихвата се.</p>	<p>Мера 21: Циљана вредност – 2024. година Допуна - Партнери: Град Београд – Секретаријат за заштиту животне средине</p>

	полазнаоиснова.		
УЧЕСНИК У ЈАВНОЈ РАСПРАВИ: FAO UN - Пројекат: Јачање отпорности сектора пољопривреде на елементарне непогоде (GCP/SRB/006/EC)			
Редни број	КОМЕНТАР	ОДГОВОР МИНИСТАРСТВА	НОВИ ТЕКСТ ПРОГРАМА
14.	НАЧЕЛНЕ ПРИМЕДБЕ И ПРЕДЛОЗИ:		
	<p>У оквиру мера често нису препознате јединице локалне самоуправе или покрајински секретаријати који у оквиру својих програма и надлежности већ дуги низ година спроводе наведене мере.</p> <p>Мере за прилагођавање у области пољопривреде би требало да обухватају шири спектар мера, попут осигурања пољопривредне производње као мере управљања ризицима, затим мере у вези са смањењем деградације квалитета пољопривредног земљишта, мере намењене ратарској производњи. Меру оптимизације наводњавања треба поставити шире да би одражавала тренутна улагања разних институција и да би обухватила активности које се односе на целу територију Србије.</p>	<p>Одговори на начелне примедбе и предлоге су дати кроз одговоре на предлоге и примедбе у појединостима у даљем тексту.</p>	
	<p>Примедба 1: Назив поглавља: 1.1. Националне карактеристике Предлог за измену и/или допуну: Од чега је житом засејано 67,7%” – проверити податак – у оквиру Зелене књиге МПШВ из 2022. године, жита износе 50% Образложење: У оквиру Зелене књиге МПШВ из 2022. године жита износе 50%</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>Увидом у предложени материјал, проценат је изнет у односу на површину под ораницама и баштама.</p> <p>У Извештају податак од 50% је изнет у односу на укупно КПЗ.</p>	

	http://www.minpolj.gov.rs/download/ZK-2022-I-knjiga.pdf?script=lat страна 15		
	<p>Примедба 2: Назив поглавља: 5.2.5. Прилагођавање сектора пољопривреде на климатске промене</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Програме школа, након зареза унети - ”посебно пољопривредних средњих школа” и високошколских установа.</p> <p>Образложење: У оквиру Пројекта „Јачање отпорности сектора пољопривреде на елементарне непогоде“, од школске 2023/2024. године се уводи изборни предмет Климатске промене у пољопривреди у појединим пољопривредним средњим школама.</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>Програм препознаје ниво образовања као релевантан за укључивање климатских промена, односно у укључивање области климатских промена у школско образовање. Разматрање предметне сугестије ће бити могуће у наредном Акционом плану Програма или наредном Програму.</p>	
	<p>Примедба 3: Назив поглавља: 5.2.5. Прилагођавање сектора пољопривреде на климатске промене</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: агрометеоролошких сервиса Републичког хидрометеоролошког завода Републике Србије, чиме би се побољшао мониторинг (праћење) и најава временских услова на различитим временским размерама (од дугорочних до краткорочних) прогноза, прилагођених потребама произвођача и обезбедила ефикасна доступност информацијама.</p> <p>Унети и Прогнозно-извештајну службу која функционише у оквиру Пољопривредних саветодавних и</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>Програмом је предвиђена израда и унапређење производа РХМЗ за потребе, између осталог и пољопривреде. Програмом је такође предвиђено да ће се предметни производи развијати у складу са потребама пољопривредне производње. Разматрање предметне сугестије ће бити могуће у наредном Акционом плану Програма или наредном Програму.</p>	

	<p>стручних служби Републике Србије Образложење: Прогнозно извештајна служба ради и развија ову област у оквиру ПССС МПШВ</p>		
	<p>Примедба 4: Назив поглавља: 5.2.5. Прилагођавање сектора пољопривреде на климатске промене</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Пољопривредно осигурање – Замени осигурањем пољопривредне производње – правилнији је израз.</p> <p>Уместо заштита произвођача од растућих климатских опасности - формулисати Заштита прихода пољопривредних произвођача од ризика насталих услед климатских промена</p> <p>Обезбеђивање могућности за повољне полисе осигурања – преформулисати ”Унапредити систем субвенционисања осигурања пољопривредне производње уз активно учешће МПШВ према препорукама утврђеним у оквиру Мапе пута у оквиру пројекта „Изградња отпорности сектора пољопривреде на природне катастрофе и утицаје климатских промена“ (TCP/SRB/3705)”</p> <p>Образложење: У оквиру пројекта „Изградња отпорности сектора пољопривреде на природне катастрофе и утицаје климатских промена“ (TCP/SRB/3705)” извршена је Анализа осигурања пољопривредне производње https://www.fao.org/documents/card/es/c/CB</p>	<p>Делимично се прихвата.</p> <p>У вези са предлогом који се тиче осигурања, а како се Програм није бавио анализом успешности осигурања у прилагођавању на измењене климатске промене, није могуће је уважити у потпуности предложену сугестију.</p>	<p>У Табели 7 унете су измене и сада гласе:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Осигурање пољопривредне производње - Заштита дохотка произвођача од растућих климатских опасности - Разматрање могућности за осигурања у пољопривреди услед појаве временских екстрема које су изван тренутних могућности за прилагођавање.

	<p>7043EN/ на основу које је формирана Мапа пута за унапређење система субвенционисаног осигурања пољопривредне производње Србије, која за циљ има повећање квалитета као и повећање обухвата осигурања пољопривредне производње.</p>		
	<p>Примедба 5: Назив поглавља: 7. Мере прилагођавања на измењене климатске услове предложене за спровођење у току трајања Програма 10. Унапређење заштите вишегодишњих засада од екстремних временских услова</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Додати у поље Партнери: Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство и локалне самоуправе</p> <p>Образложење: Покрајински секретаријат и ЛС улажу значајна средства на годишњем нивоу дуги низ година у ову меру.</p>	<p>Сугестија ће бити разматрана током израде наредног Акционог плана. Предложена мера се односи на унапређење заштите вишегодишњих засада од екстремних временских услова које спроводи надлежно министарство.</p>	
	<p>Примедба 6: Назив поглавља: 7. Мере прилагођавања на измењене климатске услове предложене за спровођење у току трајања Програма 13. Оптимизација наводњавања у складу са потребама и ресурсима</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Додати у поље Партнери: Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство, Србија воде,</p>	<p>Делимично се прихвата.</p> <p>Проширивање Програма додавањем мера из др. Програма није сврсисходно јер, између осталог, Програм се није специфично бавио предметним проблемом.</p>	<p>Допуњено поље Партнери у мери 13 Програма: Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство, Србија воде, Воде Војводине и др.</p>

	<p>Воде Војводине. Меру треба проширити у складу са мерама наведеним у Програму наводњавања Србије.</p> <p>Образложење: МПШВ, ПСПВШ и друге инситуције спроводе различите мере и пројекте у наводњавању. Овако постављена мера је уска и не обухвата целу територију Србије, ни све мере које се спроводе да би се оптимизовало наводњавање у пољопривреди у Србији. Меру треба проширити у складу са мерама наведеним у Програму наводњавања Србије.</p>		
	<p>Примедба 7: Назив поглавља: 7. Мере прилагођавања на измењене климатске услове предложене за спровођење у току трајања Програма 14. Јачање капацитета и подизање знања ради прилагођавања пољопривредне производње на климатске промене</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Додати у поље Партнери: Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство</p> <p>Образложење: Покрајина (ПСПВШ) финансира и руководи Пољопривредним саветодавним и стручним службама у Војводини.</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>Наведене су све пољопривредне и стручне службе Србије, те није потребно посебно наводити организације које руководе њиховим радом.</p>	
	<p>Примедба 8: Назив поглавља: 7. Мере прилагођавања на измењене климатске услове предложене за спровођење у току</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>Мера се односи на унапређење агрометеоролошких података и</p>	

<p>трајања Програма</p> <p>15. Унапређење агрометеоролошких сервиса ради обезбеђивања потребних информација за повећање отпорности пољопривредне производње на климатске промене</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Додати у поље Партнери: ПИС Србије, Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство</p> <p>Образложење: Прогнозно-извештајна служба спроводи ову активност.</p>	<p>продуката у надлежности РХМЗ.</p> <p>Програмом је такође предвиђено да ће се предметни производи развијати у складу са потребама пољопривредне производње. Разматрање предметне сугестије ће бити могуће у наредном Акционом плану Програма или наредном Програму.</p>	
<p>Примедба 9:</p> <p>Назив поглавља: Први Акциони план Програма за прилагођавање на измењене климатске услове за период 2024-2026</p> <p>МЕРА ПРОГРАМА ЗА ПРИЛАГОЂАВАЊЕ БР. 14: Јачање капацитета и подизање знања ради прилагођавања пољопривредне производње на климатске промене</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Спроводи активност 1.6.1. додати ”ФАО УН” и МПШВ унети после саветодаваца, пољопривредних произвођача и других заинтересованих страна.</p> <p>Образложење: Активност 1.6.1. се спроводи у оквиру Пројекта ”Јачање отпорности сектора пољопривреде на елементарне непогоде” финансиран од</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>Мера се експлицитно односи на унапређење образовања ПССС које је у надлежности надлежног Министарства.</p>	

<p>стране ЕУ и друга донаторска средства. Поред јачања капацитета ПССС, намењен је пољопривредним произвођачима и осталим заинтересованим странама.</p>		
<p>Примедба 10: Назив поглавља: Први Акциони план Програма за прилагођавање на измењене климатске услове за период 2024-2026 МЕРА ПРОГРАМА ЗА ПРИЛАГОЂАВАЊЕ БР. 15: Унапређење агрометеоролошких сервиса ради обезбеђивања потребних информација за повећање отпорности пољопривредне производње на климатске промене</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Додати и активност 1.7.5. – омогућити пољопривредним произвођачима и другим заинтересованим странама бесплатан и правовремен приступ информацијама агрометеоролошких сервиса и производа.</p> <p>Образложење: Агрометеоролошки сервиси морају се учинити доступним без надокнаде и разумљиви свим заинтересованим странама, а посебно пољопривредним произвођачима.</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>Програм је предвидео унапређење интернет презентације РХМЗ, те ће се на тај начин отклонити многе недостатке у вези са сугестијом. Сугестија се евентуално може разматрати у наредном Акционом плану Програма.</p>	
<p>Примедба 11: Назив поглавља: Мере Акционог плана за остваривање посебног циља 3 Програма</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: У оквиру посебног циља 3. – “Повећање отпорности на климатске промене критичне инфраструктуре и природних ресурса” у оквиру предложених мера</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>Проширивање Програма додавањем мера из др. Програма није сврсисходно јер, између осталог, Програм се није специфично бавио предметним проблемом.</p>	

<p>наведене су мере које већим делом не утичу на критичну инфраструктуру.</p> <p>Мера 3.1. – Проширити меру са активностима које се већ спроводе у оквиру различитих институција, а тичу се оптимизације наводњавања и нових мера које ће бити предложене у оквиру Програма наводњавања Србије.</p> <p>Образложење: Мера оптимизације наводњавања, овако постављена, је изузетно уска. Спроводила би се само на једном делу територије, обухвата само израду студија и анализа. Предлог је проширити исту у смислу мера које се планирају у оквиру Програма наводњавања Србије.</p>		
<p>Примедба 12: Назив поглавља: МЕРА ПРОГРАМА ЗА ПРИЛАГОЂАВАЊЕ БР. 7: Обезбеђивање потребних капацитета за остваривање повећаних потреба за правовремено информисање о климатским и временским условима</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Интегрисати и ЈЛС у овакав систем</p> <p>Образложење: Како би се обезбедило правовремено информисање заинтересованих страна о временским условима, потребно је интегрисати и ЈЛС у овакав систем.</p>	<p>Прихвата се.</p>	<p>Мера 7 Програма – заинтересоване стране - Допуна: ЈЛС</p>
<p>Примедба 13: Назив поглавља: МЕРА ПРОГРАМА ЗА ПРИЛАГОЂАВАЊЕ БР. 10: Унапређење заштите вишегодишњих</p>	<p>Сугестија ће бити разматрана током израде наредног Акционог плана. Предложена мера се односи на унапређење заштите вишегодишњих</p>	

<p>засада од екстремних временских услова</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: У партнере додати и Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство и ЈЛС.</p> <p>Образложење: Поред МПШВ, инвестиције у ову меру спроводи и Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство и ЈЛС.</p>	<p>засада од екстремних временских услова које спроводи надлежно министарство.</p>	
<p>Примедба 14: Назив поглавља: МЕРА ПРОГРАМА ЗА ПРИЛАГОЂАВАЊЕ БР. 11: Повећање отпорности сточарске производње на климатске промене</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: У партнере додати и Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство и ЈЛС.</p> <p>Образложење: Поред МПШВ мере спроводи и Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство и ЈЛС – могуће је додати активности за спровођење одгајивачких програма у сточарству. ПСПВШ има и спроводи и опремање сточарских фарми и одгајивачке мере.</p>	<p>Сугестија ће бити разматрана током израде наредног Акционог плана. Предложена мера се односи на повећање отпорности сточарске производње на климатске промене које спроводи надлежно министарство.</p>	
<p>Примедба 15: Назив поглавља: Предлог додатних мера акционог плана у области пољопривреде</p> <p>Предлог за измену и/или допуну:</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Не прихвата се. Образложено у претходном коментару у вези осигурања. 2. и 3. Не прихвата се. Сугестије се већ спроводе у оквиру других мера које 	

	<p>1. Осигурање пољопривредне производње као мера управљања ризицима Заштита прихода пољопривредних произвођача од ризика насталих услед климатских промена. Унапредити систем субвенционисања осигурања пољопривредне производње уз активно учешће МПШВ, према препорукама утврђеним у оквиру Мапе пута у оквиру пројекта „Изградња отпорности сектора пољопривреде на природне катастрофе и утицаје климатских промена“ (TCP/SRB/3705)”</p> <p>2. Смањење деградације земљишта и поправка квалитета земљишта као последице климатских промена – одржавање квалитета земљишта</p> <p>3. Ветрозащитни појасеви и агрошумарство</p> <p>Образложење: Мере које су наведене представљају само део мера које се већ спроводе и/или треба спроводити у будућности како би се повећала отпорност пољопривреде на климатске промене. Мишљење пројекта је да горе наведене мере треба да се нађу у Акционом плану за 2024 -2026. како због своје важности и утицаја, тако и због чињенице да се исте већ сад спроводе у ограниченом обиму.</p>	<p>имају за циљ повећану отпорност на климатске промене, првенствено у пољопривреди и шумарству.</p>	
УЧЕСНИК У ЈАВНОЈ РАСПРАВИ: УГ Полекол - законска заступница Жаклина Живковић			
Редни број	КОМЕНТАР	ОДГОВОР МИНИСТАРСТВА	НОВИ ТЕКСТ ПРОГРАМА

15.	Примедба општег карактера		
	<p>– реч „ресурси“ заменити речју „добра“, јер су воде, шуме, земљиште итд, добра од општег значаја и имају вредност по себи. Природни ресурси се обично тумаче као сировине екстрактивне индустрије и указују на екстрактивистички приступ односно вредносно одређење шума, вода и др. Стога, предлажемо уношење формулације природна добра. Осим тога и њихова општекорисна функција је примарна, а не економска валоризација и стављање у функцију стицања профита.</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>Израз ресурси се користи у складу са њиховим значењем у тексту, и то највише у смислу очувања природних ресурса.</p>	
	<p>Примедба 1: МЕРЕ ОД ОПШТЕГ ЗНАЧАЈА Наменски утрошак средстава Наменски одредити средства од накнада за коришћење јавних добара, наплаћених казни и привредних преступа да се утроше у оквиру буџетског фонда за заштиту животне средине, њено унапређење и заштиту природе тј. природних добара. Повећати финансирање заштићених природних добара Успостављање заштићених подручја представља један од основних начина за очување и смањење губитака биолошке разноврсности одн. њене обнове. Досадашња пракса је показала да је заштита успостављана само „на папиру“ и да је изостаје ефективна заштита што је, поред осталог, и непосредна последица недовољног финансирања заштићених природних добара, те се стога не може</p>	<p>Нису изнесени конкретни предлози за измене или допуне Програма у односу на садржај Програма.</p> <p>Коментари и предлози се односе на указивање на проблеме и на решавање проблема који нису предмет овог Програма, јер су изазвани другим факторима а не климатским променама. Програм препознаје да природни системи којима је нарушена функционалност, укључујући лоше управљање и загађивање, постају осетљивији а тиме и рањивији на климатске промене. Програм препоручује и спроводи мере које укључују информације климатских промена у различите регулативе, укључујући процене ризика, како би се на време препознали ризици услед комбинованог утицаја климатских промена и других фактора.</p>	

<p>очекиват да управљање њима доноси заједници друштвену, економску, културолошку добит уз очување биолошке разноврсности као и да се оствари значајнија улога у умањивању ефеката климатских промена на билошку разноврсност и др.</p> <p>Досадашње издвајање за заштићена природна добра је у великој несразмери с обзиром колику друштвену, еколошку и др. вредност имају поред тога што престављају непроцењиву вредност по себи и шкриње биодиверзитета из којих би требало да се опет прелије када се поправи стање животне средине изван заштићених подручја.</p> <p>Република, Покрајине и ЈЛС нису до сада успоставиле одржив систем финансирања природних добара – заштићених подручја који би подразумевао дугорочно довољна издвајања и стабилне изворе финансирања којима би се благовремено и ефектно подмириле сви трошкови остваривања циљева управљања. Тренутна ситуација је таква да је управљачима доступно мање од ½ потребних средстава само за материјално техничка средства за рад и зараде. Према подацима УНДП, финансирање од стране Републике, обезбеђено из разних извора, покрива свега око 25% потреба. Процена је да за финансирање заштићених подручја недостаје 8,7 милиона УСД за основне трошкове (односно 50% средстава) и 24,7 милиона УСД за оптималну потрошњу (75% средстава). Услед недовољног финансирања, већина управљача ЗПД</p>		
--	--	--

<p>експлоатише природна добра којима управља што се највише огледа у сечи шуме великих размера и продајом дрвета. Оваква финансијска ситуација доводи до тога да управљачи ЗПД заправо спроводе активности које су у супротности са концептом заштите биодиверзитета и природних вредности. И постојећа регулатива дозвољава управљачима експлоатацију природних добара на подручју којим управљају што често резутира активностима које су фокусиране на остварење профита, а не општеорисних функција, дакле, без узимања у обзир одрживости екосистема и капацитета средине, па тако и деградацијом станишта и читавог природног добра. Недовољна буџетска издвајања, уз слабу спољну контролу (инспекције, МУП) доводе управљаче ЗПД у конфликтну ситуацију. Са повећањем површине и броја заштићених подручја, овај дефицит ће постати још већи.</p> <p>С обзиром да се питање очувања ЗПД, ефективног управљања њима и очувања и унапређења биодиверзитета додатно усложњава наступањем климатским променама, од изузетне је важности да се уз финансијске и одговарајуће нормативне мере обезбеди оптимално финансирање заштићених подручја и заштите животне средине при чему би опредељена средства покрила све потребе управљача да спроводе активне мере заштите и унапређења природног добра и</p>		
--	--	--

<p>која би елиминисала потребу да преодминантни износ средства управљачи прибављају експлоатацијом природног добра чијим очувањем и унапређењем треба да се баве (НП Ђердап обезбеђује 75% прихода самостало, али махом од сече и продаје дрвета.) Овакво стање је неприхватљиво са аспекта потреба прилагођавања на климатске промене и функције коју заштићена подручја - природна добра имају и коју ће тек имати у будућности.</p> <p>Доношење Уредбе о оцени прихватљивости</p> <p>Иако је планом рада Владе Србије за 2018. Годину планирано да се Уредба о оцени прихватљивости нађе на разматрању и усвајању у јуну 2018. овај процес до данас није завршен. Постојање ове Уредбе, која је основни механизам заштите еколошке мреже, предвиђено је Законом о заштити природе. Иако је у Националном програму усвајања правних тековина Европске уније наведено да је поменути документ припремљен, процес његове израде је нетранспарентан и траје већ неколико година. Уредба о оцени прихватљивости је један од кључних прописа за транспонување и спровођење члана 6 Директиве о стаништима ЕУ.</p> <p>Оволико одлагање њеног доношења омогућило је девастацију подручја која су била перспективна за заштиту и деградацију већ заштићених подручја. Нпр. Горња Пчиња је била перспективна за заштиту, али је због масовне изградње МХЕ на њеном сливу изгубила</p>		
--	--	--

валоризацијску вредност док су предметне МХЕ главни фактор угрожавања природног добра ПИО Долина Пчиње које се налази низводно од њих. Исто тако, заштита СРП Гоч – Гвоздац је обесмишљена градњом МХЕ Кунара изван граница заштићеног природног добра, али на водотоку (Брезанској реци) који је жила куцавица тог еко система, те су тако прекинути миграторни и хранидбени путеви ихтиофауни и другим акватичним организмима и прекинута функционална веза екосистема са Ибром.

Процена утицаја – усклађивање са Директивом 2011/92/ЕУ од 13.12.2011. и транспозиција Анекса III предметне Директиве

У претходном планском периоду студије о процени утицаја до сада изграђених МХЕ нису обухватале ни појединачну ни процену кумулативних и синергетских ефеката. Међутим, друге студије су потврдиле очигледну ствар да градња МХЕ има девастацијски ефекат.

Осветљава и једна велики системски проблем: Студија утицаја се не ради кад је инсталисана снага мања од 2MW. Инвеститор поднесе захтев за одлучивање. Општина каже гле, има мање од 2MW, обуставља се поступак тј. студија се не ради. То је пропуст на нивоу закона и правилника у које није адекватно, потпуно и у духу интенције законодавца транспоновано право ЕУ (Anex III of Directive 2011/92/EU od 13.12.2011.)

Док Директива о процени утицаја ЕИА

<p>Directive прописује да све инсталације/објекти за производњу електричне енергије из хидропотенцијала морају проћи поступак процене (screening procedure). Поврх тога критеријуми на основу кога се сада спроводе поступци процене утицаја укључују само два насрам свих осталих из Анекса III ове Директиве.</p> <p>И тако смо дошли до тога да је 31км Власине у цевима 10 деривационих елекрана, на сливу Пчиње која је емерелад и Србији и Македонији и заштићено природно добро, па и на Рупској реци на којој је Дадинце (2 саграђене +1 издата ГД) имамо ситуацију да се не ради процена утицаја, јер су све електане инсталисане снаге мање од 2MW, па се не ради ни процена кумулативних и синергијских ефеката.</p>		
<p>Примедба 2: ПОЉОПРИВРЕДА Пољезащитни појасеви Обнова и заштита рипаријалне (крајречне) вегетације Имисиони шумски појасеви Дрвореди у насељима и путном појасу Неопходно је, у складу са постојећим пројектима и новоизрађеним просторно планским и другим актима, планирати и одредити средства и извршити административни пренос и експропријацију земљишта нарочито у АП Војводини ради успостављања ефективне мреже пољезащитних појасева како би се негативни ефекти еолске ерозије, дезертификације и суша што</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>Изнесени предлог је изван оквира Програма и тиче се активности за које се предлаже да се спроводе у кроз друга докемента. Програм препознаје потребу за укључивањем информација о климатским променама у друга документа јавних политика релевантних сектора. Такође, мере за решавање предметног проблема спроводе се кроз већ постојеће мере, првенствено у области шумасртва и пољопривреде.</p> <p>У вези са коментаром о акумулацијама, планиране се студије у оквиру којих ће бити размотрени и прболеми и бити</p>	

<p>више умањили уз позитивне ефекте на биодиверзитет и остварење других општекорисних функција.</p> <p>Неопходно је дефинисање мера обнове и заштите рипаријалне вегетације шире него до сада.</p> <p>Мерама просторног планирања и урбанизма прописати и успоставити заштитне имисионе шумске појасеве и формирање дрвореда у насељима и у путном појасу.</p> <p>Неопходно је одредити управљача и евентуалним изменама Закона о шумама одредити побројане засаде, а нарочито пољезаштитне појасеве и рипаријалну вегетацију као шуме ради потпуније заштите.</p> <p>Образложење:</p> <p>Велики делови РС, а нарочито АП Војводина је угрожена еолском ерозијом. Ветар односи највреднији, најплоднији слој земљишта. Ерозија ветром је нарочито изражена у равничарском подручју које је без вегетације, а њен интензитет нарочито зависи од јачине, дужине трајања и правца ветра. Поред одношења честица земљишта, еолска ерозија узрокује и одношење семена, НПК материјала, засипање плодних површина стерилним материјалом (песак), штете од засипања водних акумулација, каналске и путне мреже, насеља и других објеката. Присуство јаких ветрова у пролећном и јесењем периоду, дефицит влаге у земљишту, високе температуре и незаштићеност пољопривредних површина биљним покривачем,</p>	<p>изнере препоруке.</p> <p>Други изнети коментари нису подржани референцама, као што је то урађено у програму, те се не могу прихватити. Конкретне препоруке у вези пољопривредне праксе се спроводе кроз већ наведене мере у Програму, иако нису експлицитно наведене у опису мера, услед изузетне обимности решења (укључујући оптимизацију наводњавања и одрживог управљања земљиштем) у зависности од многих фактора производње, локације и друго.</p>	
---	---	--

<p>неминовно доводе до ове појаве која бива погоршана применом савремене агротехнике. Поред одношења финих честица земљишта, ветар, посебно ако је јачег интензитета, оштећује биљке механички, што може проузроковати обољења биљака на местима оштећења или полегање усева.</p> <p>Заштита пољопривредног земљишта и повећање његове продуктивности</p> <p>Појасеви дрвећа или жбуња засађени у виду мреже у циљу заштите ораница од ветра и побољшања климатских услова имају мултифункционалан значај који се огледа у: смањењу еолске ерозије, повећању влажности земљишта (што је посебно значајно кад се има у виду да је АПВ међу најсушнијим пределима наше земље, као и ефекти климатских промена), накупљање снега, смањењем евапорације и евапотранспирације, повећање приноса усева, смањење оштећења од ветра, унапређење безбедности саобраћаја, смањење трошкова уклањања снега са путева, улепшавање предела, побољшавање еколошких услова у целини, док се уношењем медоносних врста подстиче развој пчеларства.</p> <p>Ове предности се могу остварити правилним избором врста за подизање шумских пољезащитних појасева, њиховом оптималном међусобном заступљеношћу и просторним распоредом, као и редовним одржавањем.</p> <p>Заштита сточног фонда</p> <p>Смањење брзине ветра у зимском периоду</p>		
---	--	--

<p>смањује стрес код животиња, побољшава здравствено стање животиња и повећава ефикасност исхране. На температурама испод 18 °C животиња трпи стрес и захтева додатно прихрањивање. Излагање зимским ветровима повећава потребу за додатним прихрањивањем. Под екстремним условима стреса, животиње захтевају значајно већу количину хране, мање су ефикасни у претварању сву храну у енергију и више су подложне латентним (прикривеним) болестима или другим здравственим проблемима. Пољезащитни појасеви побољшавају радно окружење око хранилишта, штала и пашњачких површина, задржавају буку и мирисе који прате сточарство. Они обезбеђују засену, и усмеравају летње ветрове како би се смањило топлотни стрес. Зимски пољезащитни појасеви смањују губитак топлоте из штала и заустављају хладне ветрове.</p> <p>Заштита од загађења</p> <p>Пољезащитни појасеви могу да пруже и адекватну заштиту када су у питању проблеми настали као последица загађења земљишта пестицидима и другим органским и неорганским загађивачима.</p> <p>У циљу смањења негативних дејстава индустријализације и урбанизације у "кругу зрачења" емисионог извора потребно је подизање емисионих заштитних шумских појасева, чији ће пречник зависити од јачине извора емисије.</p> <p>Повећање степена шумовитости</p> <p>Повећање степена шумовитости</p>		
--	--	--

<p>територије града у функцији је трајног обезбеђења потреба за водом и чистим ваздухом, тако и у функцији очувања и повећања биодиверзитета. Подизањем приградских шума, искоришћавањем и рекултивацијом слободног простора на ободу градских и индустријских зона највише би се допринело заштити вода и заштити земљишта од ерозије и заштити становништва од имисија. Такође, значајна је и за ту намену погодна површина за пошумљавање плитких и еродибилних ораница VI бонитетне класе и нископродуктивних пашњака VI и VII бонитетне класе. Власнике предметних катастарских парцела треба пре свега информисати и упознати са програмима газдовања шумама у приватном власништву. и стимулисати како би и они узели веће учешће у подизању нових шума (подела садница, контактирање са стручњацима и др.).</p> <p>Заштита саобраћајница и заштита становништва од имисија</p> <p>Развој саобраћајне инфраструктуре, као битна претпоставка развоја, са еколошког аспекта има јасно мерљиве негативне ефекте који се вишеструко испољавају на животну средину (јако имисионо дејство на близак гранични простор, емитовање издувних гасова, емитовање буке), при чему се нарушава стабилност природног екосистема у целини.</p> <p>Да би се смањили негативни ефекти постојања саобраћајне мреже, у конкретном простору, потребно је подизање заштитних шумских појасева</p>		
--	--	--

<p>непосредно уз саобраћајнице.</p> <p>А како би се смањили ефекти топлотног острва у урбаним срединама, неопходно је успостављање дрвореда у самим улицама, поред осталог озелењавања.</p> <p>По формулама које служе за израчунавање евапотранспирације ова вредност је обично већа од годишње суме падавина. То значи да је Водни биланс климатских елемената негативан. У просеку, водни биланс климатских елемената износи -150 мм. Пошто је готово немогуће утицати на годишњу суму падавина, онда је најбоље ићи на смањење евапотранспирације помоћу пољезаштитних појасева.</p> <p>Штете су најочљивије и највеће у пољопривреди и то из више разлога: због губитка највреднијег дела земљишта; због механичког оштећивања спољних виталних органа биљака; појава физиолошког слабљења; одношење лаког семена пољопривредних култура; повећане транспирације биљака уз истовремено смањивање влажности земљишта услед евапотранспирације; знатног повећања трошкова производње, а истовремено и смањења остварених прихода. Исти разлози налажу и хитност у спровођењу ове мере прилагођавања.</p> <p>Искуства везана за ову проблематику су изузетно велика и бројна, али сва решења упућују на закључак да су пољезаштитни појасеви једино средство које може на ефикасан, трајан и економичан начин да ограничи штетне последице еолске ерозије и значајно допринесе умањењу</p>		
--	--	--

<p>штетних ефеката климатских промена.</p> <p>Оптимизација наводњавања у складу са потребама и ресурсима</p> <p>Примедбујем у делу који се односи на то да се услед утицаја климатских промена на повећане захтеве за наводњавањем пољопривредних култура, на доступност воде и на квалитет земљишта, за повећање капацитета за наводњавање на одржив начин као одржив начин наводе акумулације и микро - акумулације.</p> <p>У овом Програму као приоритет за оптимизацију наводњавања препознато је коришћење акумулираних атмосферских вода ради оптимизације наводњавања.</p> <p>Ово је погрешно, јер оптимизација наводњавања може да се преваходно оствари правовременим наводњавањем с обзиром на доба дана када је евапорација и евапотранспирација најмања, фенолошку фазу усева/засада и коришћењем штедљивих, рационалних система за наводњавање у виду микрораспрскивача и кап по кап.</p> <p>Програмом предложена мера подразумева израду студије на националном нивоу ради процене потреба и капацитета за употребу вештачких акумулација, укључујући микро-акумулације, о могућности изградње акумулација и трошкова за исто и анализу капацитета за употребу воде из постојећих вештачких акумулација у Централној Србији.</p> <p>Подносиоцу Нацрта је измакло пажњи стање на постојећим акумулацијама и велики проблеми који постоје на њима, а састоје се од:</p>		
---	--	--

<p>великих размера њиховог засипања; да се многе ближе крају свог пројектованог века; да је реч о водним телима које одликује висока еутрофичности; да су подложне цветању услед смањеног дотока воде са сливног подручја услед климатских промена, загађења комуналним и индустријским отпадним водама и отпадним водама из пољопривреде, а таква вода није погодна ни за какву употребу и не може се користити за водоснабдевање, наводњавање, купање, напајање стоке и др; смањењу дотока са сливних подручја који ће се смањивати и у будућности; градња акумулација доводи до претварања вредних водних тела у измењена водна тела, па се тако битно мењају њихове одлике и вредности и негативно делује на биодиверзитет; заправо он се у потпуности мења уз нарушавање предела.</p> <p>Сви проблеми карактеристични за велике вишенаменске акумулације прате мале с тим да су додатно појачане.</p> <p>Једине поуздане резерве воде за наводњавање на које Србија може да рачуна јесу подземне воде, па њиховој заштити и одрживом коришћењу треба у свему дати приоритет.</p> <p>Највеће пољопривредне површине се налазе у алувионима великих река и подручјима са развијеном хидрографском мрежом што омогућава и непосредно захватање по потреби.</p>		
--	--	--

<p>Примедба 3: ШУМАРСТВО Одрживо газдовање шумама Надокнада губитка шумског покривача путем одрживог управљања шумама, заштите, обнове, пошумљавања Забрана сече у свим заштићеним природним добрима Спречавање деградације шума и превођење изданаčkih шума у високе Сузбијање инвазивних врста и пошумљавање аутохтоним врстама Обнова влажних станишта низијских шума и проширење рипаријалних зона уз водотокове Забрана извоза трупаца Образложење: Забрана сече у заштићеним природним добрима Прекомерна сеча шума је један од највећих проблема у управљању природним добрима и заштићеним подручјима као и газдинским јединицама изван њих у Србији. Тренд сече дрвне масе је у порасту у односу на пошумљавање у последњих 15-ак и више година. Одрживо шумарство и управљање шумама, представља један од потенцијала за економски развој подручја. Међутим, неприхватљива је сеча шуме и просецање нових шумских путева у заштићеним природним подручјима, те је стоге треба искључити у свим зонама заштите, а не само у I и најужој зони заштите; тим пре јер заштићена подручја и њивове вредности, па тако и предеоне детерминишу шуме и шумске биоценозе</p>	<p>Програм се искључиво бави прилагођавањем на измењене климатске услове, а наведени проблеми би постојали и без истих. У коментару није изнета веза са климатским променама.</p>	
---	---	--

<p>са припадајућим ретким и заштићеним врстама (реликти и ендемити).</p> <p>Превођење (конверзија) изданаčkih шума у високе шуме</p> <p>Превођење дела изданаčkih шума у високе, различитог састава, код нас је врло крупан економски и еколошки проблем јер у Србији изданаčke шуме заузимају 38,8% целокупне шумске површине. Велике површине тога типа значе осетну слабост нашег шумског фонда. Зато је неопходно настојање да се што већи део изданаčkih шума постепено преведе (конвертује) у високе шуме различитог састава. Превођење изданаčkih шума у високе, и код нас је нарочито изражен, акутан и савремен проблем.</p> <p>Поступно и систематско уклањање алохотних и инвазивних врста из шумског фонда</p> <p>Историјат подизања вештаčkih састојина четинара на стаништима аутохтоних врста лишћара (изданаčke шуме храстова и букве) се везује за 60 и 70 године прошлог века. Један од сегмената очетињавања Србије је било уношење брзорастућих врста четинара из Северне Америке. Поред домаћих борова и смрче, дуглазија и Вајмутов бор чине две главне алохтоне врсте четинара унешене у Србију. Дуглазија и Вајмутов бор граде чисте састојине које су вештачки подигнуте у оквиру прве генерације унешених врста. Састојине дуглазије и Вајмутовог бора представљају једне од најпроизводнијих врста дрвећа у нашим шумским екосистемима. Обе врсте граде чисте</p>		
--	--	--

<p>састојине. Највећи део састојина је старости између 40 и 60 година. Састојине Дуглазије и Вајмутовог бора налазимо на надморској висини 150 до 200 м на планини Видојевици у Западној Србији до преко 1000 метара на Гочу, Борањи, Јастрепцу, Жељину и др. Попуњавање разређених делова састојина дуглазије и Вајмутовог бора, с обзиром на доминацију букве и храстова у шумском фонду Србије, треба вршити, приоритетно, јелом и по могућству одговарајућим племенитим лишћарима (јавор, јасен, брест). Повећање мешовитости састојина овог са племенитим лишћарима и јелом у значајној мери повећава еколошку стабилност ових шума и смањује ризике од појаве сушења и пожара.</p>		
<p>Примедба 4: ЕНЕРГЕТИКА Забрана изградње МХЕ С обзиром на друштвено-економске губитке и неповратну еколошку штету по укупан биодиверзитет коју МХЕ наносе, као и чињеницу да су позитивни ефекти њихове изградње занемарљиви са енергетског и економског становишта, потребно је забранити изградњу ових хидроенергетских објеката не само на водотоцима у заштићеним подручјима, већ и и на свим осталим у Србији. Према Катастру малих хидроелектрана Србије, од укупно 856, од којих је 149 већ изграђено. Мале хидроелектране деривационог типа, неупитно, имају погубан утицај на биљни и животињски</p>	<p>Програм се искључиво бави прилагођавањем на измењене климатске услове, а наведени проблеми у вези са МХЕ нису били предмет обрађивања Програма.</p>	

<p>свет, односно на количину воде у водотоковима, што има и директан негативан утицај на локално становништво и животну средину.</p> <p>Подаци о негативним утицајима до сада изграђених малих хидроелектрана на територији Републике Србије садржани су и у Нацрту Просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године у коме се наводи се да „...стихијска изградња МХЕ на мањим водотоцима и у заштићеним областима је негде девастирала водотоке, онемогућила изградњу појединих неопходних планираних водних објеката и угрозила природне вредности и потребе локалне заједнице“. Наведени акт садржи и следећу констатацију: „...статус повлашћених произвођача добило је и 125 МХЕ (изграђено око 110) чија је сумарна снага око 91 MW, а пројектима укупно исказана производња је око 368 GWh што је само око 1% од конзума; МХЕ су са дугачким цевоводним деривацијама, што изазива велике социјалне и еколошке проблеме“, из чега изводи закључак да и нацрт највишег планског акта Републике Србије јасно дефинише однос незнатне количине енергије добијене из деривационих МХЕ, са једне стране, уз огромне негативне утицаје које рад МХЕ има на грађане и животну средину, са друге стране. Наведено чињенично стање утолико је критичније ако се узме у обзир информација, такође наведена, у Нацрту Просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године у којој се наводи да је Србија водом сиромашна земља, са</p>		
---	--	--

<p>веома неповољним и неравномерним водним режимима. На територији Републике Србије, очекује се да ће до краја овог века температура наставити да расте до вредности које су просечно више за 3-5 степени у односу на температуре из средине прошлог века. Овакве промене неминовно ће изазвати дестабилизацију климатског система и прогресивну промену климатских услова, чиме ће се створити услови за појаву екстремних топлотних таласа и јаких суша.</p> <p>Према томе, рачуно за планирање и изградњу малих хидроелектрана на водотокивама чији су капацитети већ сада оскудни, а прогнозе негативне, не постоји. Обавеза сагледавања свих очекиваних последица унапред, у складу је са начелима одрживог развоја, превенције, предострожности и интегралности, која су прописана позитивним правним. Устав Републике Србије гарантује право свакога на живот у здравој животној средини и прописује одговорност свакога, а нарочито Републике Србије за заштиту животне средине. Свако је дужан да чува и побољшава животну средину.</p> <p>С обзиром на то да је оваква одлука у Републици Србији већ донета у граду Ужицу и Пироту, Бору, општинама Ариље, Ћићевац, Брус, Власотинце, Димитровград, Сврљиг итд. и спроведена кроз планске акте ових локалних самоуправа или су поступци у току, Република Србија би требало да, попут побројаних локалних самоуправа, такође да препозна најбољи интерес за природу,</p>		
--	--	--

<p>људе и перспективе развоја које отвара заштита животне средине и очување предела, а која се остварује и кроз забрану изградње МХЕ.</p> <p>С обзиром на да се МХЕ граде на релативно малим или малим водотоцимабујични карактер водотокова и екцесивну ерозију присутну на подручју општине Трговиште, градња малих акумулација је неприхватљива из разлога што би њихов век био врло кратак и брзо би биле засуте наносом и изгубиле своју функцију, а осим тога су подложне еутрификацији и значајно мењају водна тела која су јединствени екосистеми у Србији и као такви валоризовани од стране Завода и препознати у научним круговима и широј јавности.</p> <p>Сви водотови на којима се реализоване или се планирају МХЕ су заправо планинске реке које по правилу представљају једина станишта заштићених, строго заштићених и јединствених врста ихтиофауне и других акватичних организама чија су станишта девастирана и фрагментисана досадашњом изградњом, а даље промене станишта, морфологије, температуре воде и водних режима би водила њиховом потпуном уништењу. Присуство наведених врста је добро документовано од стране Завода за заштиту природе Србије. Међутим без обзира на све то, на сливу Пчиње је изграђено 8 МХЕ и то само 4 у низу на Трипушници, 10 у низу на Власини, на Поблаћници у општини Прибој која је плодиште младице,</p>		
--	--	--

<p>изграђена је МХЕ Нова Варош, водозахвати су грађени на самом ободу заштићених природних добара, па су тако многе реке, попут Брезанске остале заштићене у свом горњем току, а исушене у доњем, чиме се практично и обесмишљава заштита и валоризацијске вредности – пресецањем тока, хранидбених и миграторних путева и нарушавањем предела.</p> <p>САНУ се у погледу негативних утицаја МХЕ изјаснила на следећи начин:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Негативни утицаји локације МХЕ (неупотребљивост и/или дуготрајна пренамена плодног земљишта, краткорочна узурпација шумског земљишта, ризици од ерозије и таложења муља, заштита од бујичних токова и др.).2. Краткорочни негативни утицаји у току изградње МХЕ (ерозија тла на градилишту, стварање отпада, транспорт отпада и грађевинског материјала, крчење шума, квалитет воде, потенцијално девастирање културног наслеђа, загађење ваздуха и бука у периоду грађевинских радова и сл.).3. Утицаји услед експлоатације МХЕ (дуготрајно оштећење шума, промена речне флоре и фауне услед неадекватно прописане вредности гарантованог еколошког протока, управљање водним ресурсима, наводњавање итд.) <p>Дакле, МХЕ су и узрочник и поспешују ерозију и бујице.</p> <p>Постављање деривационог цевовода често се обавља у кориту водотока или на котам испод нивоа рачунске велике воде</p>		
--	--	--

(што је у супротности са издатим условима и мишљењима надлежних државних институција). Током полагања деривационог цевовода често долази до потпуне деструкције природног корита водотока и уништења станишта, услед кретања и рада тешке механизације на деоницама од по неколико километара. Такође, извођачи самовољно преусмеравају ток воде, остављају природно корито без воде, потпуно занемарујући изузетну вредност акватичног екосистема, чак и у заштићеним природним подручјима. Таквих примера има по Србији, приликом полагања деривационог цевовода за МХЕ у минор корито реке супротно водним условима.

Погрешно је и поједностављено схватање да се на свим МХЕ производи „зелена“ енергија и да се ради о потпуно обновљивом ресурсу. За производњу електричне енергије користи се енергија водене масе, водно земљиште, екосистем и амбијенталне вредности речних долина. Изградњом МХЕ битно се мењају хидроморфолошки услови речних корита, утиче на квалитет воде, биолошку равнотежу и укупни еколошки потенцијал водотокова, који се након изградње МХЕ могу класификовати као значајно измењена водна тела површинских вода. Уколико се посматра у дужим временским периодима и хидролошким циклусима, изградња већег броја малих хидроелектрана у сливу свакако ће се одразити на режим отицаја и локалне

<p>климатске услове.</p> <p>Деривационе МХЕ имају изразито негативан утицај на режим вода, који је супротан концепцији уређења и управљања водама у Србији. Код деривационих МХЕ се на делу тока између водозавата и електране, скоро 10 месеци у току године, успоставља режим минималних нивоа. Изградња већег броја каскадно постављених деривационих МХЕ дуж тока има за последицу исушивање горњих делова слива и превлаживање речних долина у доњем делу тока. Поред тога, изградња деривационих цевовода дуж речних токова нарушава стабилност речних корита и иницира формирање бујица. Значајном редукцијом протицаја у природном речном кориту дуж деривације мења се температурни режим воде, а при дужим прекидима у раду МХЕ мења се квалитет воде која се задржава у цевоводима. Може се закључити да су МХЕ мале само са енергетског становишта, а у погледу количине воде коју користе и последица на режим вода и речна корита оне спадају у највеће кориснике водних добара.</p> <p>Наиме, овај део Нацрта се ослања на податке из Катастра МХЕ из 1987. године, којим је одређено 856 потенцијалних локација за њихову изградњу, на свим значајнијим водотоковима у Србији. Укупна инсталисана снага МХЕ дефинисаних катастром износи око 450 MW, а њихова годишња производња је процењена на 1590 GWh. Овај катастар</p>		
--	--	--

<p>није узео у обзир стратешке циљеве управљања водама и заштите животне средине и не одговара садашњем стању коришћења и уређења водотокова, те није реална основа за њихово планирање и изградњу, јер су у њему прецењени водни потенцијали и могућност коришћења водних снага на малим водотоковима у Србији.</p> <p>Катастар МХЕ из 1987. године је дао евиденцију потенцијалних локација и технички искористивог потенцијала за производњу електричне енергије, не водећи рачуна о водним условима, еколошкој прихватљивости и економској оправданости њихове изградње, тако да су у њему прецењени капацитети и производне могућности МХЕ.</p> <p>Просторни план РС од 2010. заснивао се на проценама из прилично застарелог Катастра малих хидроелектрана из 1987. године, али је већ у њему примећено да „подаци из Катастра малих хидроелектрана често не одговарају стварном стању на терену услед значајног протока времена од израде ових катастара и насталих промена у простору и хидрологији.</p> <p>Катастар је оквирно, на нивоу евидентирања, само на основу карата 1 : 25.000, без икаквих теренских радова, на бази врло површних хидролошких и енергетских анализа и без разматрања еколошких и социолошких утицаја на окружење, предложио чак 856 локација за МХЕ.</p> <p>Основна слабост тог Катастра је што се</p>		
--	--	--

<p>решења МХЕ заснивају на врло дугачким цевоводима (и преко 3 km), која радикално ремете хидрографске и водене екосистеме. Бројне МХЕ имају и врло неповољне социолошке последице, јер се често таквим цевоводима практично ‘укидају’ делови водотока кроз нека сеоска насеља, чиме се угрожава чак и елементарни опстанак тих села, а губи се најдрагоценији хидрографско-еколошки потенцијал за њихов развој.</p> <p>Проблем представља већи број малих хидроелектрана изграђених на току бројних река одн. сливова које имају негативан утицај на фауну риба, који се огледа кроз измену морфолошких и физичкохемијских карактеристика и хидродинамичких параметара водотока, деградацију акватичних биоценоза, нарушавање еколошких одлика риболовних вода, прекидање и ометање миграторних путева риба и угрожавање рибљег фонда. Осим тога, постојеће рибље стазе на појединим хидроелектранама су нефункционалне, а у односу на количину воде која је неопходна за акватичне заједнице, неадекватно су одређени минимални одрживи протицаји. На то указује чињеница да се скоро у потпуности вода из водотока преусмерава у цевоводе до машинских зграда (где се производи електрична енергија), тако да су корита река без воде или са недовољном количином неопходном за акватичне организме и друге кориснике у низводном делу од бране до испуста воде из</p>		
---	--	--

<p>машинских зграда.</p> <p>Такође, негативан утицај је присутан и у узводном делу, изнад изграђених брана, где се формирају акумулације које нарушавају постојеће екосистеме и трајно доводе до измена водотока и предела. На основу свега наведеног, кључни антропогени негативни фактори на постојећу фауну риба могу се свести на нарушавање или губитак станишта узроковани преграђивањем водотока, експлоатацијом песка и шљунка из корита река, сечом шума и рипаријалне вегетације уз само приобаље као и на промену квалитета воде, која је последица уплива комуналних отпадних вода из околних сеоских и викенд насеља, као и оцедних вода и чврстог отпада са дивљих депонија. У претходном планском периоду студије о процени утицаја до сада изграђених МХЕ нису обухватале ни појединачну ни процену кумулативних и синергетских ефеката. Међутим, друге студије су потврдиле очигледну ствар да градња МХЕ има девастацијски ефекат.</p> <p>Осветљава и једна велики системски проблем: Студија утицаја се не ради кад је инсталисана снага мања од 2MW. Инвеститор поднесе захтев за одлучивање. Општина каже гле, има мање од 2MW, обуставља се поступак тј. студија се не ради. То је пропуст на нивоу закона и правилника у које није адекватно, потпуно и у духу интенције законодавца транспоновано право ЕУ (Anex III of Directive 2011/92/EU od 13.12.2011.)</p>		
--	--	--

И тако смо дошли до тога да је 31км Власине у цевима 10 деривационих елекрана, на сливу Пчиње која је емерелад и Србији и Македонији и заштићено природно добро, па и на Рупској реци на којој је Дадинце (2 саграђене +1 издата ГД) имамо ситуацију да се не ради процена утицаја, јер су све електане инсталисане снаге мање од 2MW, па се не ради ни процена кумулативних и синергијских ефеката.

Тако губимо највредније планинске водотоке са водма I класе, станишта заштићених и стого заштићених врста, перспективе за локалне заједнице, обесмишљава се заштита када део тока улази у заштићено подручје, а гради се на делу који је изван њега тј. на ободу.

СПУ треба радити без обзира на инсталисану снагу МХЕ, а не само за веће од 2MW; што захтева измену подзаконских прописа.

Никада није рађена ни оцена оправданости иако је то најлогичнији први корак у разматрању локација за МХЕ или било који други пројекат; док је исходовање енергетске дозволе морало да буде последње у низу.

Овде бих посебно указао на Извештај о стратешкој процени утицаја Стратегије управљања водама на територији Републике Србије на животну средину Министарства заштите животне средине: „Приликом реализације МХЕ не могу се успешно применити мере заштите и складног уклапања у окружење, па долази до трајног нарушавања предела

<p>квалитетне животне средине и очуване природе. Наиме, МХЕ се заснивају, по правилу, на врло дугачким деривацијама, којима се остварује концентрација пада (једини начин да се реализује мања снага, често само пар стотина kW), што доводи до тога да се читави дугачки потези мањих водотока трајно девастирају. Захтеви о испуштању обавезних еколошких протока се често изигравају, јер не могу да се контролишу, па се то мора имати у виду приликом дефинисање одговарајућих смерница за реализацију МХЕ. Пошто су мали водотоци најфинији "капилари" свих екосистема, њихово девастирање доводи до "домино" ефекта девастирања свих већих екосистема који су у животној вези са њима. Увид у неке већ реализоване МХЕ показује мали енергетски учинак еколошки су уништени веома драгоцени мањи водотоци.“</p> <p>Сходно свему наведеном, обрађивач програма није довољно узео у обзир да МХЕ уништавају непроцењиво вредне еколошке потенцијале геоморфолошки и хидролошки раритетних водотока какви су они који чине хидрографску мрежу РС; да се изградњом МХЕ ремете се еколошке, хидрографске, хидролошке, морфолошке и амбијенталне целине и таква подручја трајно губе могућност да буду стављена под заштиту. Такви негативни примери већ постоје на територији Србије и представљају очигледан разлог за даљу забрану изградње МХЕ.</p> <p>Мере ублажавања нису могуће на водоточима на којима су изведене</p>		
---	--	--

<p>деривационе МХЕ. Кључни програмски циљ, у овом случају, треба да је заштита водних добара и осталих чинилаца животне средине и природе уз стварање услова за одрживи социо - економски развој простора, а он је инкомпатибилан са планирањем и дозвољавањем градње МХЕ.</p>		
<p>Примедба 5: УРБАНИЗАМ Израда елабората о зонама санитарне заштите водоизворишта Спровођење елабората о зонама санитарне заштите водоизворишта Смањивање губитака на водоводној мрежи на технички и економски прихватљив ниво Услед суша, поједини градови остају без расположиве воде за водоснабдевање грађана, што је додатни растући ризик од климатских промена. Према Извештају Водне инспекције, општине нису донеле обавезну програмску документацију и регулативу за водну заштиту изворишта. Иако снабдевање водом становништва представља приоритет над свим осталим облицима коришћења воде, још увек постоје простори на којима није обезбеђено одговарајуће снабдевање водом за пиће ни у погледу квалитета ни у погледу количина док из све више општина стижу вести о опадању издашности водоизворишта, опадању нивоа подземних вода, последичним рестрикцијама и несташицама. Један од узрока томе су и знатни губици на водоводној мрежи који, у просеку,</p>	<p>Не прихвата се. Предлози нису предмет Програма прилагођавања на измењене климатске услове. Програм препознје растућу рањивост водних ресурса услед климатских промена, односно климатске промене могу бити амплификатор постојећег проблема са водоснабдевањем. Из тог разлога Програм наглашава хоризонтално интегрисање климатских промена. У Програму нису садржане поменуте анализе, научно засноване, које могу оправдати увођење ове мере. Мера може бити разматрана у наредном периоду услед ревизије Програма, акционог плана или израде новог Програма.</p>	

<p>износе 35% или 235 милиона м3 годишње од укупно захваћених 668 милиона м3 и према подацима РЗС имају тренд раста. Колико је стање у овој области озбиљно и колико захтева хитно предузимање мера на санацији мреже како се ово драгоцено добро не би расипало, осим очигледних и отрежњујућих несташница, говоре и Извештаји о ревизији сврсисходности управљања водоводном инфраструктуром ДРИ.</p> <p>Губици воде у једном водоводном систему су, неминовна појава, а прихваљив проценат губитака је, према оценама стручњака, око 10%.</p> <p>Главни разлог за велике губитке воде јесу старост и (не)одржавање водоводне мреже што може довести и до угрожавања квалитета воде тј. Контаминације, угрожава водна добра и резултира великом економском штетом за управљаче водовода, па последично и ЈЛС.</p> <p>Последњи период интензивних инвестиционих активности на изградњи водне инфраструктуре је био осамдесетих година, након чега је знатно смањен, а недовољна средства се не издвајају ни за одржавање. Последице недовољних улагања су свима очигледне, све скупље и неприхватљиве.</p> <p>Захватамо много више воде него што нам је потребно за потрошњу и на тај начин вршимо додатни непотребни притисак на расположиве количине подземних вода и вода из акумулација поред осталих активностима којима их угрожавамо.</p>		
---	--	--

<p>Онда те огромне количине сирове воде прерађујемо у постројењима за пречишћавање уз знатан трошак да би се велики део изгубио на путу до потрошача или уопште не стигне до њега. Ове губитке плаћају грађани било кроз рачуне за воду или индиректно када се покривају из буџета ЈЛС. Трошкове прераде повећава и оптерећеност загађујућим материјама због непостојања ППОВ и нетретирања комуналних и индустријских отпадних вода, неделотворне заштите зона санитарне заштите тј. Њихово спровођење као ни других прописа о непланској градњи, загађењу вода и др.</p> <p>Друга димензија проблема јесте што онда остаје мање воде за друге намене и кориснике и резерве неопходне да пребродимо овакве суше какве ће бити у будућности све учесталије због климатских промена.</p> <p>Рационално коришћење вода би се свакако огледало кроз смањење губитака у водоводној мрежи, заменом дотрајалих делова, примене савремених техничких решења за управљање водоводним мрежама, одржавање равнотеже између захватања и прихрањивања подземних издани и одрживим, одговорним управљањем акумулацијама и ригорозним спровођењем елабората о зонама санитарне заштите и других аката и прописа; сузбијати прекомерну и неконтролисану експлоатацију песка и шљунка из алувијона наших великих река, јер су ово наши најбољи резервоари подземне воде итд.</p>		
--	--	--

	Идеална прилика за потпуну реконструкцију водоводне мреже јесте одвијање радова на изградњи и реконструкцији канализационе мреже која се одвија у великом броју ЈЛС за коју саме ЈЛС немају довољно средстава, па је неопходна одлучна и координисан акција свих нивоа власти.		
УЧЕСНИК У ЈАВНОЈ РАСПРАВИ: Милена Антић - Коалиција27 (Алтернатива за безбедније хемикалије, Београдска отворена школа, CAN Europe (Мрежа за климатску акцију), Центар за унапређење животне средине, Друштво за заштиту и проучавање птица Србије, Инжењери заштите животне средине, Млади истраживачи Србије, Светска организација за природу (WWF Adria - Serbia).			
Редни број	КОМЕНТАР	ОДГОВОР МИНИСТАРСТВА	НОВИ ТЕКСТ ПРОГРАМА
16.	<p>Примедба 1: Назив поглавља: Поглавље 7. Мере прилагођавања на измењене климатске услове предложене за спровођење у току трајања Програма. Табела 16.</p> <p>Такође, потребно је предлог уврстити и у поглавље: Први Акциони план Програма за прилагођавање на измењене климатске услове за период 2024-2026</p> <p>Предлог се односи на увођење нове мере која ће допринети испуњењу посебног циља 1: Повећање свести, унапређење знања и разумевања утицаја климатских промена и њихових последица.</p> <p>Такође, уместо увођења додатне мере (уколико није могуће), предложена мера може да буде и допуна постојеће мере број 8: Побољшање спремности грађана Републике Србије на временске и климатске екстреме</p>	<p>Предлог се не прихвата.</p> <p>Сам Програм и циљ његовог доношења представља основу и вид комуникације са свим грађанкама и грађанима као и свим заинтересованим странама у области прилагођавања на измењене климатске услове.</p>	

<p>Предлог за измену и/или допуну: Израда Смерница за комуникацију за област климатских промена, за државне службенике и запослене у јавном сектору.</p> <p>Смернице би требало да садрже јасне ставове Владе РС и Министарства заштите животне средине, у вези са климатским променама, засноване на научним чињеницама и обавезама које су преузете приступањем и ратификацијом међународних и уговора са ЕУ, као и јасне комуникационе поруке које произилазе из научних чињеница, и обавезујуће су за све државне службенике и запослене у јавном сектору приликом јавних наступа.</p> <p>Иако су климатске промене очигледне и њихово постојање потврђено од стране великог броја еминентних стручњака и институција, као и на међународном нивоу кроз Међународни панел о промени климе, у јавном дискурсу у Србији и даље се могу чути дисонантни тонови. Заправо, поједини представници јавних институција, у току јавних наступа, тврде да се не дешава ништа драматично већ да је у питању циклус у животу Планете, каквих је у прошлости било много.</p> <p>Овакав начин комуникације доводи до тога, да на основу резултата истраживања у 2022. години, 37%³</p>		
---	--	--

³https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-08/UNDP_Zelena%20agenda%20Izve%C5%A1taj%20iz%20istra%C5%BEivanja%20javnog%20mnjenja_2022-2023.pdf

<p>грађана Србије верује да се временске непогоде које су нас погодиле 2014. и 2017. године неће чешће дешавати у будућности, односно да су изузетак, и да се неће више понављати, односно да је таквих појава било у прошлости и да ће их бити увек. Такође, резултати истраживања указују да само 51% испитаника сматра да климатске промене представљају проблем и да је потребно увести мере како би се спречиле њихове последице.</p> <p>Имплементација ове мере би довела до тога да грађани добијају тачне информације засноване на научним чињеницама. На овај начин би знање и свест грађана били у значајној мери унапређени.</p>		
<p>Примедба 2: Назив поглавља: Поглавље 7. Мере прилагођавања на измењене климатске услове предложене за спровођење у току трајања Програма. Табела 16.</p> <p>Такође, потребно је предлог уврстити и у поглавље: Први Акциони план Програма за прилагођавање на измењене климатске услове за период 2024-2026</p> <p>Предлог се односи на увођење нове мере која ће допринети испуњењу посебног циља 1: Повећање свести, унапређење знања и разумевања утицаја климатских промена и њихових последица.</p>	<p>Прихвата се делимично.</p>	<p>Мера 8. Програма је допуњена: У току трајања Програма потребно је спровести едукације за медије ради правовременог и редовног извештавања о климатским опасностима. Потребно је израдити и програме за едукацију деце и младих и прилагодити продукте њиховом узрасту, као едукативне материјале доступне свим групама грађана.</p>

<p>Такође, уместо увођења додатне мере (уколико није могуће), предложена мера може да буде и допуна постојеће мере број 8: Побољшање спремности грађана Републике Србије на временске и климатске екстреме.</p> <p>Предлог за измену и/или допуну:</p> <ul style="list-style-type: none">- Израда едукативних видео спотова за грађане у циљу унапређења превенције здравствених последица, заштите имовине и побољшања спремности грађана РС за правилно деловање у екстремним климатским и временским приликама, и правовремено емитовање видео материјала на телевизијама које имају националну фреквенцију. <p>Кратки видео спотови би требало да на јасан начин информишу и образују грађане о правилним начинима поступања у екстремним климатским и временским приликама и мерама заштите, и могућим последицама, како би се лакше прилагодили на негативне утицаје климатских промена (на пример у току топлотних и ледених таласа, олуја, суша ..).</p> <p>Кратке видео спотове би требало емитовати на свим телевизијама које имају националну фреквенцију, обзиром да Закон о електронском медијима и Закон о оглашавању дају могућност емитовања ове врсте ТВ спотова без накнаде.</p> <p>Имплементација ове мере би довела до тога да грађани добијају тачне</p>		
---	--	--

информације од надлежних институција. На овај начин би била побољшана спремност грађана РС на временске и климатске екстреме.		
---	--	--